

Helena Hollméus
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto
Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja
Varhaiskasvatuksen opettaja
Opinnäytetyö, 2021

SAMARBETE INOM ÅSKÅDNINGSFOSTRAN

En studie av småbarnspedagogernas syn på samarbetet mellan Johannes församling och småbarnspedagogiken i Helsingfors

TIIVISTELMÄ

Hollmérus Helena

SAMARBETE INOM ÅSKÅDNINGSFOSTRAN

En studie av småbarnspedagogernas syn på samarbetet mellan Johannes församling och småbarnspedagogiken i Helsingfors. 54 s., 2 liitettä.

Kevät, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus, 210 op

Opinnäytetyö on Helsingin ruotsinkielisen Johanneksen seurakunnan tilaama tutkimus. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat varhaiskasvattajat päiväkodeissa Johanneksen seurakunnan alueella. Tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä katsomuskasvatuksen merkityksestä ja tutkia päiväkotien ja Johanneksen seurakunnan välisen yhteistyön tarpeita ja mahdollisuuksia katsomuskasvatuksessa. Katsomuskasvatus on opetushallituksen asettama tehtävä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön pitkän aikavälin tavoitteena oli yhteistyön kehittäminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Vaikka ohjeistus ei sido seurakunnan omaa toimintaa, yhteistyö kunnan kanssa toteutuu sen normien mukaisesti.

Menetelmäksi valittiin kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ja kyselylomake tiedonkeruumenetelmänä. Kyselylomake koostui strukturoiduista kysymyksistä sekä muutamista avoimista kysymyksistä. Kyselyyn osallistui 17 vastaajaa, ja aineisto kerättiin vuodenvaihteessa 2020–2021. Teoreettisena viitekehyksenä on käytetty varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden, varhaiskasvatustilain, sekä opetushallituksen ja kirkkohallituksen ohjeistusta. Opinnäytetyössä käytettiin myös ajankohtaista kirjallisuutta ja tutkimuksia katsomuskasvatuksesta, moniammatillisesta yhteistyöstä ja kirkon varhaiskasvatuksesta.

Tulokset osoittivat tarvetta tiedolle ja ideoille katsomuskasvatuksen toteuttamiseksi päiväkodeissa. Yli puolet vastaajista koki aiheen erittäin tärkeäksi tai tärkeäksi. Vastaajat olivat halukkaita kokeilemaan seurakunnan kanssa uusia yhteistyön muotoja. Niistä eniten kannatettiin tutustumista urkuihin ja urkumusiikkiin, kirkkorakennukseen ja seurakunnan muihin ja yleissivistäviä tilaisuuksia, joissa lapset voisivat tutustua Raamatun kertomuksiin ilman uskonnon harjoittamista. Enemmistö arvosti myös perinteisiä joulu- ja pääsiäisjumalanpalveluksia, ja yli kolmasosa oli kiinnostunut seurakunnan tuesta surun tai kriisin aikana.

Tutkimuksen tulokset sisälsivät ehdotuksia, jotka on aiheellista ottaa huomioon seurakunnan ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön suunnittelussa. Tulokset osoittivat, että katsomuskasvatuksen käsite opetushallituksen ohjeistuksen ja varhaiskasvatustilain mukaan on määriteltävä tarkemmin. Tiedotus ja tukimateriaalin tuottaminen ovat siten avainasemassa.

Asiasanat: katsomuskasvatus, varhaiskasvatus, yhteistyö, Johannes församling

SAMMANDRAG

Hollmérus Helena

SAMARBETE INOM ÅSKÅDNINGSFOSTRAN

En studie av småbarnspedagogernas syn på samarbetet mellan Johannes församling och småbarnspedagogiken i Helsingfors. 54 s., 2 bilagor.

Våren, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

YH-examen inom social- och hälsovård

Socionom (YH), ledare inom kyrkans småbarnspedagogik, 210 sp

Examensarbetet är beställt av Johannes församling i Helsingfors. Målgruppen för undersökningen var anställda inom småbarnspedagogiken i daghemmen på Johannes församlings område. Syftet var att kartlägga synen på åskådningsfostrans betydelse, och utreda behov och möjligheter till samarbete inom åskådningsfostran. Åskådningsfostran är en normgivande uppgift inom småbarnspedagogiken. Ett långsiktigare mål med examensarbetet var att utveckla samarbetet i enlighet med grunderna för planen för småbarnspedagogik. Även om direktiven inte är förpliktande för församlingens egen verksamhet sker samarbetet med kommunen enligt dess normer.

Som metod valdes en kvantitativ forskningsmetod med frågeformulär som datainsamlingsmetod. Frågeformuläret bestod av strukturerade frågor samt några öppna frågor som gav möjlighet att ge kommentarer. I undersökningen deltog 17 respondenter, och materialet samlades in vid årsskiftet 2020–2021. Grunderna för planen för småbarnspedagogik, lag om småbarnspedagogik och utbildningsstyrelsens samt kyrkostyrelsens anvisningar har använts som teoretisk referensram. I examensarbetet användes aktuell litteratur och forskning kring åskådningsfostran, mångprofessionellt samarbete och kyrkans småbarnspedagogik.

I resultaten framkom ett behov av material, information och idéer till att förverkliga åskådningsfostran i daghemmen. Över hälften av respondenterna upplevde ämnet som mycket viktigt eller viktigt. Respondenterna var villiga att prova på nya samarbetsformer. Mest intresse fanns det för att bekanta sig med kyrkan via orgelmusik och upplevelser, och ta del av allmänbildande bibelberättelser utan inslag av religionsutövning. Drygt hälften uppskattade även traditionella jul- och påskgudstjänster, och en dryg tredjedel var intresserade av församlingens stöd vid sorg eller kris.

I undersökningen framkom många förslag att ta fasta på i ett fortsatt utvecklingsarbete gällande samarbetet inom åskådningsfostran. Resultaten visade att begreppet åskådningsfostran i linje med utbildningsstyrelsens direktiv och enligt lag om småbarnspedagogik behöver öppnas upp ytterligare. Information och produktion av stödmaterial är därför i en nyckelställning.

Nyckelord: åskådningsfostran, småbarnspedagogik, samarbete, Johannes församling

ABSTRACT

Hollmérus Helena

SAMARBETE INOM ÅSKÅDNINGSFOSTRAN

En studie av småbarnspedagogernas syn på samarbetet mellan Johannes församling och småbarnspedagogiken i Helsingfors. 54 s., 2 liitettä.

Spring, 2021

Diakonia University of Applied Sciences

Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus, 210 ECTS

This thesis is commissioned by the parish of Johannes (Johannes församling) in Helsinki. The target group for the survey was employees in early childhood education in day care centers in Johannes' parish's area. The purpose was to map the view of the importance of worldview education, and to investigate needs and possibilities for cooperation between day care centers and the parish within worldview education. Worldview education is a norm-setting task in early childhood education. A more long-term goal of the thesis was to develop the collaboration in accordance with the Board of Education's directives. Even if the directives are not binding on the parish's own activities, the co-operation with the municipality takes place according to its norms.

A quantitative research method with questionnaires as the data collection method was chosen as the method. The questionnaire consisted of structured questions as well as some open-ended questions that provided an opportunity to comment. 17 respondents participated in the survey, and the material was collected at the turn of the year 2020–2021. The plan for early childhood education, the law on early childhood education and the instructions of the Board of Education and the Church Board have been used as a theoretical frame of reference. The thesis used current literature and research on worldview education, multidisciplinary collaboration and the church's early childhood education.

The results showed a need for information and ideas to realize worldview education. More than half of the respondents perceived the topic as very important or important. There was a willingness to try new forms of collaboration, such as getting to know the church through organ experiences and adventures and general educational Bible stories without elements of religious practice. Just over half also appreciated traditional Christmas and Easter services, and just over a third were interested in the parish's support in times of grief or crisis. The survey revealed many proposals to take into account in further development work. The results showed that the concept of worldview education in line with the Board of Education's directive and according to the law on early childhood education needs to be opened up further. Information and production of support materials are therefore in a key position.

Keywords: worldview education, early childhood education, collaboration, Johannes församling

INNEHÅLL

1 INLEDNING	4
2 CENTRALA BEGREPP OCH TIDIGARE FORSKNING	6
2.1 Småbarnspedagogik	6
2.2 Åskådningsfostran	7
2.3 Kyrkans småbarnspedagogik.....	9
2.4 Samarbete enligt korgmodellen	10
2.5 Åskådnings sensitivitet och -dialog	13
3 BAKGRUND OCH ARBETSLIVSPARTNER.....	16
3.1 Från religionsundervisning till åskådningsfostran.....	16
3.2 Johannes församling och daghemmen på området	18
4 METOD	21
4.1 Undersökningens genomförande	21
4.2 Insamling av data.....	24
4.3 Reliabilitet och validitet.....	25
4.4 Bortfallsanalys.....	26
5 UNDERSÖKNINGENS RESULTAT	29
5.1 Bakgrundsfaktorer.....	29
5.2 Småbarnspedagogernas syn på åskådningsfostran i arbetet	30
5.3 Samarbetet med Johannes församling.....	34
6 DISKUSSION.....	40
7 SLUTLEDNING.....	44
7.1 Etiska aspekter	44
7.2 Personliga reflektioner och yrkesmässig utveckling	45
7.3 Fortsatta samarbetsmöjligheter och förslag till vidare forskning.....	47
KÄLLOR.....	49
BILAGA 1. Frågeformulär	55

BILAGA 2. Följebrev	62
---------------------------	----

1 INLEDNING

Den nya lagen om småbarnspedagogik 2018 och grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018 har hämtat många förändringar med sig gällande förverkligandet av åskådningsfostran inom småbarnspedagogiken i Finland. I många år har den evangelisk-lutherska kyrkan varit en viktig samarbetspartner för daghemmen, och kunnat ge professionellt stöd inom religionsfostran. Sedan år 2016 används begreppet åskådningsfostran inom småbarnspedagogiken, innefattande både livsåskådningar, religioner och irreligiositet. Småbarnspedagogiken är obunden såväl religiöst, åskådningsmässigt och partipolitiskt. Samtidigt ger man färdigheter att respektera och förstå den allmänna kulturtraditionen samt vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrund (L540/2018). Utbildningsstyrelsen utgav år 2018 en anvisning för åskådningsfostran och anordnande av religiösa evenemang inom småbarnspedagogiken. *Församlingen som samarbetspartner*, utgiven av kyrkostyrelsen i samarbete med utbildningsstyrelsen, anger spelregler för samarbetet mellan församlingen och kommunen. Dessa relativt nya styrdokument kräver att samarbetet granskas på nytt för att finna fungerande metoder och verksamhetsformer för ett fortsatt samarbete.

Åskådningsfostran är ett aktuellt tema både för församlingarna och inom den småbarnspedagogiska verksamheten. Ämnet är relativt nytt och det finns ganska begränsat med forskning från Finland att tillgå. Åskådningsfostran väcker stora känslor, och för många vuxna är det en svår utmaning att diskutera andliga eller religiösa frågor i arbetsgemenskapen och i samarbetet med vårdnadshavarna. I den finländska kulturen har dessa frågor betraktats som väldigt individuella och personliga. I medier debatteras regelbundet daghemmens och skolornas traditionella jul- och vårfesters innehåll, användningen av traditionella psalmer, och användningen av kyrkan som lokal för traditionella fester. (Kokkonen 2008, 75; Rantala 2017, 89; Yli-Koski-Mustonen 2019, 11.) I Johannes församling, liksom i Helsingfors kyrkliga samfällighet överlag, har man varit oroad över att samarbetet med samhällets småbarnspedagogik har minskat under de senaste åren.

Detta examensarbete beställdes av Johannes församling i Helsingfors, för att användas som grund vid planeringen av ett mångsidigare samarbete med daghemmen på församlingens område, i enlighet med de nya styrdokumenterna. I verksamhetsplanen för år 2020 hade Johannes församling lyft upp denna utvecklingsprocess som ett av tre tyngdpunktsområden. I undersökningen kartläggs behov, önskemål och samarbetsmöjligheter samt synen på åskådningsfostrans betydelse bland de anställda inom småbarnspedagogiken. Begreppet småbarnspedagoger används i detta arbete som ett samlingsnamn för alla anställda inom småbarnspedagogiken. Genom examensarbetet utvecklar författaren samtidigt sitt eget arbetsfält, som t.f. ledare inom småbarnspedagogiken i Johannes församling. Den egna erfarenhet av olika församlingars samarbete med småbarnspedagogiken under drygt 20 års tid har bidragit till att stöda processen med denna undersökning.

2 CENTRALA BEGREPP OCH TIDIGARE FORSKNING

2.1 Småbarnspedagogik

Med småbarnspedagogik avser man en målinriktad och systematisk helhet bestående av fostran, undervisning och vård av barn, där tyngdpunkten läggs på pedagogiken. Lagen om småbarnspedagogik reglerar barns rätt till småbarnspedagogik och förverkligandet av småbarnspedagogiken. Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018 (i fortsättningen plangrunderna) har utarbetats av utbildningsstyrelsen, och är uppgjord enligt lagen om småbarnspedagogik. Planen styr förverkligandet av småbarnspedagogiken, och på basen av den uppgörs lokala planer samt barnets plan för småbarnspedagogik. Förskoleundervisningen är en del av småbarnspedagogiken. Alla barn under skolåldern har rätt till småbarnspedagogik. (Helsingfors stad 2016; L 540/2018; Utbildningsstyrelsen 2018b, 7–8.)

Småbarnspedagogiken är en del av det finländska samhällets utbildningssystem. Dess uppgift är att främja barns helhetsmässiga uppväxt, utveckling och lärande i samarbete med vårdnadshavarna. Småbarnspedagogiken ska förebygga marginalisering, främja jämlikhet och likabehandling mellan barnen, stärka barnens delaktighet och aktiva deltagande i samhället. (Utbildningsstyrelsen 2018b, 7, 14.)

Anordnare av småbarnspedagogik kan vara kommuner, samkommuner eller övriga serviceproducenter, offentliga eller privata. Kommunen är skyldig att ordna småbarnspedagogisk verksamhet för alla som behöver den, på barnets modersmål; svenska, finska eller samiska. Lag om småbarnspedagogik och plangrunderna styr alla verksamhetsformer av småbarnspedagogik, så som daghemsverksamhet, familjedagvård och öppen småbarnspedagogisk verksamhet. Kommuner övervakar att kvalitetskraven fylls i alla former av småbarnspedagogik. (Utbildningsstyrelsen 2018b, 8–9, 14–15, 17.)

Utgångsläget är att respektera liv, människovärde och människorättigheter. Viktiga dygder är sanning, godhet, estetik, och rättvisa. Barnet ses som en aktiv aktör och påverkare. Barnet har rätt att föra fram sina åsikter, bli hörd, sedd och förstådd som individ och som en del av ett sammanhang. Barnet har också rätt att delta och påverka gällande beslut som berör barnet. Småbarnspedagogiken bör möjliggöra barnets rätt att påverka, och att hitta sina egna styrkor och resurser. (Tarkka 2017, 25; L 540/2018.)

2.2 Åskådningsfostran

Plangrunderna 2016 introducerade ett nytt begrepp i småbarnspedagogiken, åskådningsfostran. Tidigare användes termen religionsfostran. Åskådningsfostran inom småbarnspedagogiken är till sin natur inkluderande och integrerad. Den stöder varje barns kulturella och åskådningsmässiga identitet, och strävar mot respekt och förståelse gentemot olika åskådningar, även irreligiositet. Åskådningsfostran är varje barns rättighet, och hör till grunduppgifterna för pedagogerna inom småbarnspedagogiken. Det är inte möjligt att helt ignorera åskådningsfostran, eller att förverkliga den endast genom studiebesök, eller med hjälp av utomstående besökare. Daghemmen kan fortfarande ta in element som psalmer, bön, trosbekännelse och välsignelse, men då ska vårdnadshavarna informeras på förhand, och endast de barn vars föräldrar ger tillåtelse, får delta. För de barn som inte deltar ska man ordna alternativt motsvarande program. (Haapsalo ym. 2017, 8, 19; Lamminmäki-Vartia 2017, 50–51; L 540/2018; Ojell & Petäjä 2019, 85; Utbildningsstyrelsen 2018b, 46.)

Åskådningsfostran betyder att man beaktar och inkluderar religion och åskådning i fostringsarbetet. Den är en given del av fostran i småbarnspedagogikens och förskoleundervisningens innehåll, mål och undervisningshelheter. Åskådningsfostran är en del av *Jag och vår gemenskap* delområdet i grunden för planen för småbarnspedagogik. Delområdet stöder mångsidigt barnens kulturella och kommunikativa kompetens samt förmågan att tänka och lära sig. Åskådningsmässigt

är dessa kompetenser betydelsefulla i en mångfaldig värld. Småbarnspedagogiken ger barnen möjlighet att fundera på de stora frågorna om livet, främjar ömsesidig respekt och förståelse gentemot olika åskådningar, samt stöder barnens åskådningsrelaterade och kulturella identiteter. (Lamminmäki-Vartija 2017, 51; Tarkka 2017, 30; Utbildningsstyrelsen 2018a, 1, 2018b, 47.)

Tidigare forskning visar att det finns utmaningar med att förverkliga målen med åskådningsfostran. Många småbarnspedagoger upplever det svårt att diskutera religiösa eller åskådningsmässiga frågor med vårdnadshavarna, och en del anser det inte ens vara småbarnspedagogikens uppgift. (Karvo 2016; Lindholm & Mäkelä 2011.) Åskådningsfostrans innehåll är till en del oklart för småbarnspedagogerna, och man önskar klarare direktiv för åskådningsfostrans genomförande (Koivisto 2019; Poutanen 2019). Det upplevs svårt att ordna alternativa program för de barn som inte kan delta i gemensamma program på grund av sin åskådning, och man upplever att åskådningsfostran ställer för stora krav på småbarnspedagogiken (Poutanen 2019). Småbarnspedagogerna har ofta en snäv syn på åskådningsfostran, och många tolkar åskådningsfostran som endast religionsfostran (Laakso 2018).

Enligt lag om småbarnspedagogik ska pedagogerna ge färdigheter att respektera och förstå den allmänna kulturtraditionen samt vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrund. Målet är att stöda barnets helhetsmässiga utveckling mot en egen individuell identitet och en förståelse för en mångsidig och mångkulturell uppväxtmiljö. Via samarbetet med barnets vårdnadshavare får pedagogerna viktig information gällande familjens åskådning, värdegrunder och traditioner, för att kunna förverkliga åskådningsfostran med beaktande av familjens bakgrund. (Haapsalo ym. 2017, 6; L 540/2018; Utbildningsstyrelsen 2018b, 52.) I tidigare forskning har det framkommit att familjer med någon annan åskådning än den traditionella lutherska ofta är mer benägna att diskutera sin religion och kultur med personalen (Lindholm & Mäkelä 2011).

Barnens förmåga att agera i en mångfaldig, mångkulturell kontext, som kanske skiljer sig från hemmets traditioner, övas upp inom småbarnspedagogiken. Via

många olika synvinklar tränar barnen upp sin förmåga till etiskt och åskådningsmässigt tänkande, lär sig om media och näromgivningens historia, nutid och framtid. Inom åskådningsfostran bekantar man sig med religioner, åskådningar och irreligiositet, enligt vilka fenomen som finns representerade i barngruppen. Man behandlar dem alla likvärdigt, utan att värdera dem, eller lyfta fram något synsätt framom något annat. Småbarnspedagogiken är obunden såväl religiöst, åskådningsmässigt och partipolitiskt. Man får inte styra eller påverka barnen i någon riktning. Man ska ändå inte undvika religioner eller åskådningar, för det är viktigt att barnen får erfarenheter av olika slags familjer och deras åskådningar och traditioner. Via dessa erfarenheter lär sig barnen förhålla sig till, och respektera andra människors åskådningar. Kulturell mångfald ses som en rikedom och styrka som uppskattas och utnyttjas, dock utan att glömma Finlands kulturtradition och riksspråk. (Tast 2017, 14; Utbildningsstyrelsen 2018b 17, 32, 46–47.)

Till personalens uppgift hör att berätta för vårdnadshavarna vilka målen för åskådningsfostran är, och hur de syns i enhetens verksamhet. Delaktighet och påverkan är ett viktigt led i åskådningsfostran. Dessa element finns tydligt inskrivna i grunderna för småbarnspedagogik. (Aumala 2017, 32.) Enligt Helki (2017) påverkas åskådningsfostrans mål och innehåll av småbarnspedagogernas spirituella och andliga bakgrund. Han konstaterar att i synnerhet de pedagoger som känner sig främmande för spiritualitet och andlighet behöver stöd för att kunna förverkliga åskådningsfostran. Laakso (2018) konstaterar att daghemmens åskådningsfostran påverkas både positivt och negativt av samhällets förändringar, globalisering, sekularisering, och mångkulturalitet.

2.3 Kyrkans småbarnspedagogik

Med kyrkans småbarnspedagogik menar man den verksamhet som ordnas för småbarn och deras familjer eller närmaste, av evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. En kristen värdegrund, en holistisk människosyn, småbarnspedagogisk kompetens och samarbete med familjen ligger som grund för verksamheten. Kyrkans småbarnspedagogik följer de tio målen i lagen om småbarnspedagogik, och

ställer sig bakom de övriga generella småbarnspedagogiska målen. Plangrunderna är dock inte förpliktande för församlingens egen verksamhet, men samarbetet med kommunen skall ske enligt dess normer. (Ojell & Petäjä 2019, 76, 88; Utbildningsstyrelsen 2018b, 7; Med barnet, 2008, 10.)

Via dopet blir man medlem i församlingens gemenskap. Barnen är fullvärdiga medlemmar, och församlingen är enligt kyrkolagen och kyrkoordningen skyldig att stöda deras kristna fostran. Församlingen bör respektera barnen som unika individer, deras delaktighet och lärande och följa en aktuell syn på barn och barn-dom. (KL 1054/1993; KO 1055/1991; Laakso & Vuorelma-Glad 2018, 8.)

Församlingarna ordnar småbarnspedagogisk verksamhet i form av till exempel dagklubbar, babyrytmik, musiklekis, föräldra-barngrupper, gudstjänster och andakter, söndagsskola, sorgegrupper och morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolbarn. Många församlingar har ett aktivt samarbete med kommunernas småbarnspedagogik och ordnar även läger, utfärder och olika evenemang. (Ojell & Petäjä 2019, 76.)

Målet för kyrkans barn- och familjearbete är barnets bästa, man beaktar barnets intressen och behov, och ger rum för kreativitet och aktivitet. I Jesu undervisning betonas barnets värde, och församlingens uppgift är att följa Jesus exempel. Alla barn har rätt att bli sedda och hörda och få uppleva att de duger som de är, inför både människor och Gud. Nåd och förlåtelse är kärnan i kyrkans verksamhet. I en trygg grupp får barnet möjlighet att möta uppskattning och respekt, leva ut kärleken till nästan, och uppleva och förundras över närvaron av det heliga. (Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -b, i.a. -c.)

2.4 Samarbete enligt korgmodellen

Småbarnspedagogiken är obunden, men det betyder inte, att livsåskådningar inte får synas. I samarbetet med småbarnspedagogiken kan till exempel församlingen presentera kunskap om religionens historia, grunder, verksamhetsformer, aktörer

och litteratur. Detta räknas som allmänbildande kunskap, och görs inte för att påverka barnen eller styra dem i någon särskild riktning. I samarbetet är det viktigt att alla känner till vad som hör till den allmänbildande undervisningen eller åskådningsfostran, och vad som klassas som religiösa evenemang. Tydliga spelregler tillåter utveckling inom samarbetet för att agera på ett respektfullt sätt. För att förtydliga strukturerna kring samarbetet är det bra att utarbeta en årlig evenemangskalender för samarbetet (Ojell & Petäjä 2019, 80–82, 85.)

Till följande presenteras modellen med de fyra samarbetskorgarna, där kyrkostyrelsen i samråd med utbildningsstyrelsen angett spelreglerna för samarbetet mellan församlingen och kommunen (figur 1). Den första korgen innefattar allmänbildande undervisning. Verksamheten styrs av den lokala planen för småbarnspedagogik samt av olika lagar och anvisningar. Innehållet i den är riktat till alla, och kan inte innehålla religionsutövning. Daghemmet bär det pedagogiska ansvaret. Församlingen kan ställa olika lärmiljöer till förfogande, både fysiska, virtuella och sociala. Kyrkor och kapell kan utforskas via musik, konst, kyrkotextiler och andra föremål. Att besöka gravgårdar kan ge naturliga möjligheter för barnen att ta upp livsfrågor de funderar över. Via upplevelsebaserat lärande kan man närma sig kyrkobyggnadens historia, årets helgdagar eller kristna traditioner. Lärmiljöerna kan erbjuda estetiska upplevelser och olika stämningar som glädje, sorg, stillhet och tystnad. Man har möjlighet att bekanta sig med olika yrken inom kyrkan. Daghemmet kan bjuda in församlingens medarbetare som en sakkunnig inom sitt eget område, eller för att få stöd för åskådningsfostran. Samarbetet kan även förverkligas genom att församlingen producerar, lånar ut och ger förslag på material. (Ojell & Petäjä 2019, 81, 83–84; Yli-Koski-Mustonen 2019, 29–30, 32; Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -a.)

Figur 1. De fyra samarbetskorgarna

Traditionella fester är temat för den andra korgen. Församlingens medarbetare kan stöda personalen i planeringen, och kan bjudas in som gäster, men får inte bära ansvaret för festen. Festförberedelserna kan öka kulturkännedomen och inkludera åskådningsfostran genom att studera traditionernas ursprung, betydelser och symboler. Festtraditioner med religiös koppling räknas som en del av den finska kulturen, och en enstaka psalm eller jultabå gör inte festen till ett religiöst evenemang. (Ojell & Petäjä 2019, 84–85; Yli-Koski-Mustonen 2019, 104–106; Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -a.)

I den tredje korgen finns religiösa evenemang, där man på ett naturligt sätt kan ta in element av religionsutövning. Man beaktar alltid den pedagogiska utgångspunkten för småbarnspedagogiken och bejakar den positiva religionsfriheten. Föräldrarna informeras på förhand, och de väljer om barnet får delta eller inte. Detta val kan göras oberoende av religiös tillhörighet. Traditionella samarbetsformer är jul- advents- påsk- och vårgudstjänster och olika andakter. För de barn som inte får delta ordnar daghemmet parallell meningsfull aktivitet. (Ojell & Petäjä 2019, 85–86; Yli-Koski-Mustonen 2019, 114–115; Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -a.)

Fostran och välmående är rubriken för den fjärde korgen. Församlingen har kompetens och kapacitet att stöda den småbarnspedagogiska verksamheten till exempel vid kris och sorg. På begäran kan man stöda både barn och vuxna. Denna korg öppnar också möjligheter till förebyggande arbete. Man kan stöda arbetshälsan för personalen genom att erbjuda rekreation, retreatter, utbildningar och arbetshandledning. Man kan dela på det ekonomiska ansvaret och underlätta arrangemangen genom att tillsammans ordna evenemang, utbildningar, föräldrakvällar eller utfärder. Församlingen är en av många aktörer i samhället, som nu och i framtiden kan stöda barns och familjers välmående. Regeringens program för utveckling av barn- och familjetjänster (LAPE) inbjuder församlingen till att samarbeta kring dessa frågor. Behovet av stöd inom fostran och välmående växer hela tiden, och verksamheten inom småbarnspedagogiken kan fungera som dörröppnare och visitkort i samarbetet med daghemmen. Arbetet är dock inte enbart ett verktyg för att skapa kontakter, utan är i sig ett värdefullt arbete. (Ojell & Petäjä 2019, 86–87; Yli-Koski-Mustonen 2019, 138–142; Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -a.)

2.5 Åskådningssensitivitet och -dialog

Åskådningssensitivitet betyder förståelse för att en persons åskådning är en del av hela människan, hennes identitet och existens. Åskådningen, om den sedan är religiös eller irreligiös, påverkar vår uppfattning om kunskap, verklighet och

värderingar. För många vuxna är andliga och religiösa frågor svåra samtalsämnen, för i den finländska kulturen har man betraktat dessa frågor som väldigt individuella och personliga. Samtidigt är frågorna förenade med osäkerhet och starka känslor. Många funderar på i vilken grad man kan och får påverka barnens religiositet och världsåskådning. Å andra sidan har barnen rätt till information om och erfarenheter av även andliga fenomen, så att de efter hand kan bilda sig en egen uppfattning i frågan. (Kokkonen 2008, 75; Kuusisto & Poulter 2017, 41.)

Alla småbarnspedagoger är också värde- och attitydfostrare. Det är viktigt att reflektera över sina egna värden och attityder, och vara uppmärksam på hur man pratar om saker som anknyter till olika åskådningar. Detta kräver åskådningssensitivitet, och också kunskap om olika åskådningar. Vuxnas sätt att agera och föra dialog är en riktgivande modell för barnen både på ett kulturellt och åskådningssmässigt plan i vårt mångfaldiga samhälle, och även i samarbetet med vårdnadshavarna. (Tast 2017, 14; Teologia, 2019a.) Tidigare forskning visar att personalen inom småbarnspedagogiken behöver fortbildning för att kunna utveckla åskådningsfostran, och man behöver föra en aktivare dialog mellan daghem, vårdnadshavare och samarbetsparter (Yli-Koski-Mustonen 2018).

Åskådningsdialogens syfte är att skapa bättre förståelse för världsåskådningarnas mångfald. Förutsättningarna för en lyckad dialog är respekt för varje individs rätt att bevara sin egen religiösa eller irreligiösa åskådning, en öppenhet för att lära sig av olika religioner och åskådningar, en vilja att inte döma andra, och empati. Att sträva efter dialog är en viktig del av åskådningsfostran, för dialog stöder barnens helhetsmässiga välbefinnande, och utvecklar empati och interaktion. Det är viktigt att de vuxna uppmuntrar barnen till att fråga, och är beredda att diskutera frågorna tillsammans med dem. Som pedagog kan man reflektera över ifall man bemöter barnens berättelser och upplevelser på ett jämlikt sätt, för barnen skapar sin åskådningssmässiga identitet också vid de tillfällen man ignorerar barnens traditioner. (Kimanen 2016, 82–83; Teologia, 2019a.)

Enlig Aumala (2019, 29) är kunskaperna om religioner, livsåskådningar och kulturer väldigt varierande bland medarbetare inom småbarnspedagogiken. Konkreta ord och begrepp för hur man benämner religioner och deras representanter kan helt saknas i medarbetarnas vokabulär. I vardagligt tal händer det att medarbetarna använder begrepp som kan upplevas nedvärderande gentemot föräldrarnas övertygelse. Ibland saknas till och med viljan att lära sig mera om olika kulturer, livsåskådningar och religioner. Det är viktigt att komma ihåg att uppdatering av baskunskaperna om religioner, livsåskådningar och kulturer ingår i utvecklingen av medarbetarnas kompetens. Begrepp som används är viktiga verktyg i vardagen. När vi lär oss och använder rätt begrepp, signalerar vi respekt för olika kulturer och religioner.

Trots att samhällets sekularisering är en utmaning för åskådningsfostran, är den aktuell med tanke på att religionernas politiska roll växer och samhället blir mera mångkulturellt. I ett samhälle med många åskådningar behöver man stöda förmågan att förstå andra, föra rationella dialoger och stärka medborgarnas förmåga till att beskriva sina åskådningsmässiga tankar och upplevelser för varandra. Kivistö & Sotamaa (2019) lyfter fram möjligheten att befrämja jämlikhet och tolerans via åskådningsfostran. Enligt dem har kyrkans och småbarnspedagogikens samarbete en stor roll och ett stort ansvar i att förverkliga denna uppgift. Åskådningsfostrans omfattande mål hänför sig till att fostra samhällsmedborgare och förebygga polarisering, och dessa mål kan man inte lämna endast till religiösa samfund eller till hemmen att förverkliga. (Teologia, 2019b.)

3 BAKGRUND OCH ARBETSLIVSPARTNER

3.1 Från religionsundervisning till åskådningsfostran

I mitten av 1800-talet fanns det ingen officiell barnträdgård i Finland ännu. Man började hämta inspiration från Tyskland, där Friedrich Fröbels pedagogik sågs som det enda rätta sättet att fostra barn. I Fröbels barnträdgårdar såg man inte religionsundervisning som ett eget ämne, utan nästan all verksamhet genomströmdes av religion och religiositet. Genom att lära barnen om det egna samhällets kristna kulturtradition ville man stöda barnens utveckling till aktiva, samarbetsförmögna och rättvisa medborgare. (Salminen 2001, 6–9.)

Värdegrunden för verksamheten i de första barnträdgårdarna i Finland var kristen etik. Barnen fick bekanta sig med kristna högtider och traditioner, och man förmedlade bibelns budskap via bilder, berättelser, bön, samtal och sånger. Målet var att barnen skulle känna sig trygga och kunna lita på Guds kärlek och närvaro varje dag i livet. Man kan säga, att målet för den institutionella småbarnsfostran i Finland i början var, att fostra barnen till goda lutheraner. Detta sågs som en självklarhet fram till slutet av 1950-talet då ämnet började väcka diskussion. Från Östeuropa hade det kommit influenser som förhöll sig likgiltigt eller till och med negativt till religionsfostran. På 1960-talet spred sig en ideologi från DDR som inte alls såg någon plats för religionsfostran, och av detta följde en kraftig diskussion som fortsatte fram till 1970-talet. Man motiverade tanken att avsluta religionsfostran med stöd av religionsfrihetslagen. 1973 trädde den nya dagvårdslagen i kraft, där man fastställde att ett av målen var, att stöda barnens etiska och religiösa fostran med beaktande av vårdnadshavarnas övertygelse. (Kallioniemi 2008, 9–10; Salminen 2001, 6–9, 15–17, 20)

Fastän religionsfostran fick en tydlig och lagstadgad position i dagvården på 1980-talet, fortsatte den söka sin form. Under 1990- och 2000-talen gjordes många forskningar och småbarnsfostrans ställning i samhället förstärktes. I grun-

derna för planen för småbarnsfostran 2003 introducerades ett nytt begrepp, religiös- och åskådningmässig inriktning. Tyngdpunkterna i denna inriktning var religiösa, andliga och spirituella upplevelser och fenomen. Barnen skulle bekanta sig med den egna religionen eller åskådningen, och även med andra religioner och åskådningar i närmiljön. Barnen skulle ges möjlighet till att stilla sig, förundras och ställa frågor. I plangrunderna fastställdes också att man skulle diskutera med vårdnadshavarna om religiösa frågor, och skriva in dem i barnets egna plan för småbarnsfostran. (Kallioniemi 2008, 13–16.)

Vid millennieskiftet började man tydligare beakta den kulturella mångfalden även i religionsfostran. Man såg det som viktigt att religionsfostran fortsättningsvis fanns med som ett eget delområde inom småbarnsfostran, med motiveringen att man via den kunde befrämja kommunikationen och förståelsen människor emellan. Samtidigt upplevde barnträdgårdslärare i Helsingfors att en av de svåraste utmaningarna med religionsfostran var mångkulturalismen och familjernas olika religiösa bakgrund. (Kallioniemi 2001, 31–32, 47–48.)

Fortsättningsvis, under 2000-talet, upplevde personalen i daghemmen att religionsfostrans definition var svår. Många visste inte hur man skulle förverkliga den, vilket ledde till att man ibland undvek religionsfostran eller koncentrerade sig endast yligt på kristna högtider. En del i personalen motiverade sina beslut med att ämnet inte intresserade dem. Ett mycket vanligt sätt att sköta religionsfostran var att man flyttat över ansvaret till en församling, och på så sätt upplevt att man själv inte behövde beröra religionsfostran. Man uppmärksammade att daghemspersonalen hade behov av information gällande religionsfostran, för att de skulle kunna utvecklas som professionella och kunna utveckla även religionsfostran i daghemmen (Kalliala 2001, 172–179, Kallioniemi 2008, 10–12; Salminen 2001, 27–28.)

I september 2016 ordnade Ekumeniska Rådet i Finland ett seminarium om barns rätt till åskådningar och ett av anförandena hölls av Sylvia Tast, lektor i småbarnspedagogik vid yrkeshögskolan Metropolia. Enligt Tast har det varit svagt ställt med åskådningfostran inom småbarnspedagogiken i Finland under de senaste

åren. Eftersom planen för småbarnspedagogik tidigare inte varit påbjuden har man haft möjlighet att helt hoppa över frågan om åskådningsfostran, eller bara erbjuda den åskådning som pedagogen själv representerade. Sedan 2018 är åskådningsfostran ålagd enligt lag om småbarnspedagogik (L540/2018). Småbarnspedagoger i ett allt mer mångkulturellt Finland har ett växande behov av kulturell och religiös insikt, vilket kräver förmåga att se, förstå och identifiera olika åskådningar men också förmågan att reflektera över egna värderingar och attityder. (Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -e.)

3.2 Johannes församling och daghemmen på området

Johannes församling är en del av Helsingfors kyrkliga samfällighet, som består av 20 församlingar, varav tre är svenskspråkiga. De finskspråkiga församlingarna fungerar områdesvis, medan de svenska omfattar ett större geografiskt område. Johannes församling omfattar 11 666 svenskspråkiga medlemmar av kyrkan i södra och centrala Helsingfors (Kyrkans statistik. Medlemsstatistik 2020). På församlingens område finns 25 svenskspråkiga daghem, samt fem språkbadsdaghem där det finns grupper med svenska som undervisningsspråk. (Helsingfors stad. Småbarnspedagogik. Daghem områdesvis). Daghemmen har flera underavdelningar, och åldersindelningen i grupperna varierar. I jämförelse med finskspråkiga daghemsgrupper är den kulturella mångfalden oftast mindre i de svenska grupperna, på grund av att invandrare oftast börjar sin småbarnspedagogiska verksamhet i finskspråkiga grupper. Det finns en viss skillnad gällande församlingstillhörigheten bland de svenskspråkiga (63 %) och de finskspråkiga (50%) invånarna i Helsingfors (Helsinginseurakunnat. Uutiset).

Johannes församling har under många års tid samarbetat med daghemmen, främst via jul- och påskgudstjänster i kyrkan och andakter i daghemmen. De klassas alla enligt utbildningsstyrelsen anvisningar som religiösa evenemang (korg 3), med inslag av bön, välsignelse och psalmer. De nya plangrunderna skapade ett behov av att granska samarbetet på ett nytt sätt, och första steget i den riktningen var en ny verksamhetsform år 2018, Vandrigen till Betlehem. Eftersom

vandringen klassas som allmänbildande undervisning (korg 1) kan många barn som inte får vara med på en traditionell julgudstjänst delta. Barnen får vara delaktiga och ställa frågor, och uppleva julens berättelse med alla sinnen. Traditionella fester (korg 2) och fostran och välmående (korg 4) har ännu inte uppmärksamats i samarbetet, men församlingens mål med utvecklingsarbetet är att kunna erbjuda samarbete via alla fyra korgar.

Under år 2019 samarbetade 19 daghem med Johannes församling kring åskådningsfostran. Statistiken för år 2020 är inte tillförlitlig eftersom nästan ingen verksamhet kunde förverkligas på grund av läget med covid-19. Ett särdrag för Johannes församling i förhållande till samfällighetens andra församlingar har varit, att många daghem fortfarande varit positivt inställda till andakter som innehåller religionsutövning. Detta kunde konstateras då Helsingfors kyrkliga samfällighets ledare inom småbarnspedagogik samlades i februari 2020. Under åren 2017–2018 ordnade församlingen cirka 52 andakter per år i daghemmen, men under år 2019 började man se en nedåtgående trend och endast 42 andakter förverkligades. 375 personer deltog i 12 påskgudstjänster i fyra olika kyrkor, och Vandringen till Betlehem ordnades 24 gånger med 822 deltagare. (Helena Hollmérus, tf. ledare inom småbarnspedagogik, 9.3 2021.)

I samarbetet inom åskådningsfostran följer församlingen kyrkostyrelsens riktlinjer för kyrkans fostran och den gemensamma planen för småbarnspedagogiken i församlingarna i Helsingfors. Församlingen följer även de strategiska linjer som fastställts i dokumentet Kyrkan i Helsingfors för människan. Plangrunderna och plan för småbarnspedagogik i Helsingfors är inte förpliktande för församlingens egen verksamhet, men samarbetet med kommunen sker ändå enligt dessa normer. Dessutom beaktas Finlands grundlag, lagen om likabehandling, jämställdhetslagen, Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnets rättigheter (Laakso & Vuorelma-Glad 2018, 8).

Johannes församling har inkluderats i examensarbetet genom en aktiv dialog med församlingens team för fostran. Teamet är överlag mycket positivt inställt till

att utveckla samarbetet med daghemmen. Man ser det som viktigt att församlingen finns med som samarbetspartner inom åskådningsostran, även i sådan verksamhet där alla barn kan delta oberoende av åskådning. Vid ett möte med teamet framkom att alla (N=6) hade intresse för att förverkliga musikupplevelser i kyrkan så som orgelsaga, orgelkonsert eller De vackraste julsångerna för daghem, och att finnas som stöd vid sorg och kris. Fem av sex hade intresse att producera material för daghemmen på webben. Hälften var intresserade av alla övriga förslag till verksamhet som var nämnda i enkäten till daghemmen. Teamet lyfter fram att samhället är i ett brytningskede, vilket skapar osäkerhet i daghemmen gällande samarbetet med kyrkan och representanter för andra åskådningar. Församlingen bör därför sträva till att vara en trygg samarbetspartner, som man öppet kan diskutera barnens existentiella frågor med. Det är viktigt att både komma med förslag och vara lyhörd för daghemmens önskemål. Via samarbetet med daghemmen når församlingen indirekt också föräldrar och daghemspersonalens närkrets. Samarbetets fokus ska ändå inte i första hand vara att öka kyrkans medlemsantal, utan att stöda daghemmens åskådningsostran och därmed öka religionsläskunnigheten och möjligheten för var och en att hitta eller stärka sin religionsidentitet.

4 METOD

4.1 Undersökningens genomförande

Idéen till examensarbetet kom år 2019 då Johannes församling flera år i rad hade upplevt att samarbetet med daghemmen hade minskat. I verksamhetsplanen för år 2020 nämndes att man under året skulle utarbeta en plan för att förnya samarbetet. Idéen presenterades på ett seminarium, och efter handledarnas värdefulla respons förtydligades undersökningsfrågorna och valet av metod för att få svar på dem.

I planeringsskedet skapades en teoretisk referensram, som består av tidigare framställda teorier. Utöver litteratur och forskningar samlades idéer från andra församlingar i Finland och i Sverige, och via utbildningar, kurser, seminarier och nätverksträffar fördjupades kunskapen i ämnet. Teorin kompletterades fortgående under arbetets gång. Johannes församling inkluderades via möten med teamet för fostran. För att få reda på tillvägagångssättet gällande forskningslov kontaktades Helsingfors stad och de privata daghemmens föreståndare i Barnavårdsföreningen i Finland, Ankdammen, Sälen och Semigradskys småbarnsskola i god tid hösten 2019.

Examensarbetet utfördes som en kvantitativ undersökning med syftet att kartlägga småbarnspedagogernas syn både på åskådningsfostrans betydelse och på ett möjligt samarbete mellan Johannes församling och daghemmen på församlingens område. En viktig utgångspunkt för Johannes församling var att samla småbarnspedagogernas egna önskemål och behov gällande stöd inom åskådningsfostran. Målet med examensarbetet var att kunna belysa hur nuläget ser ut, hitta nya samarbetsformer, och som en fortsättning på examensarbetet senare kunna utveckla och erbjuda en mångfald av olika samarbetsmöjligheter, i enlighet med plangrunderna.

Undersökningsfrågorna var följande:

1. Vilken syn har de anställda inom småbarnspedagogiken på åskådningsfostrans betydelse i sitt arbete?
2. På vilket sätt kan Johannes församling fungera som samarbetspartner inom åskådningsfostran i daghemmen?

För att få svar på undersökningsfrågorna valdes en kvantitativ forskningsmetod med frågeformulär som datainsamlingsmetod. Ett kvantitativt forskningsgrepp är motiverat då man vill kartlägga en befintlig situation (Heikkilä 2014, 15). I början av undersökningen studeras den bakomliggande teorin, för att kunna bygga hypoteser, eller ett slags vetenskapliga antaganden. Efter det skapas empiriska mätare, i detta fall frågeformuläret till personalen inom småbarnspedagogiken. Då undersökningen är utförd, kan man på basen av analysen bedöma ifall antagandena stödde teorin, och på vilket sätt. Som resultat kan man också få en helt ny teori. (KvantiMOTV 2013.)

Eftersom antalet svenskspråkiga daghem på Johannes församlings område i Helsingfors endast var 30 stycken, valdes att undersöka hela populationen. Som respondenter valdes således lärare/socionomer och barnskötare inom småbarnspedagogik samt daghemsföreståndare och övriga som arbetade i barngrupperna. Ett annat grepp hade varit att göra ett urval av populationen, men bedömningen var, att antalet inkomna svar då kunde blivit för få för att kunna få ett tillförlitligt svar på undersökningsfrågorna.

Som datainsamlingsmetod valdes ett frågeformulär (bilaga 1), som skapades via programmet Webropol. Frågeformulärets strukturerade frågor fungerade som undersökningens kvantitativa mätare. Med strukturerade frågor menas frågor som har färdiga svarsalternativ, eller frågor där man kan ange graden av samtycke gällande frågorna (Kananen 2011, 30).

Då planen för examensarbetet godkändes i november 2020 skickades anhållan om forskningslov till Helsingfors stad, och lovet godkändes två veckor senare.

Staden begärde också daghemsföreståndarnas lov, och slutligen ställde 18 av 25 daghem upp. De fem privata daghemmen hade givit ett muntligt lov redan år 2019, men på grund av olika omständigheter kunde endast ett privat daghem delta i undersökningen. Föreståndarna hänvisade till en stor arbetsbörda med andra undersökningar, till utmaningar med covid-19 läget och en ny föreståndare såg inte församlingen som en möjlig samarbetspartner. Enkäten skickades slutligen till personalen vid 19 daghem i december 2020.

I följbrevet (bilaga 2) beskrevs syftet med undersökningen, och där framgick att deltagarna kommer att vara anonyma under hela processen samt att det var frivilligt att delta i undersökningen. Enkäten var öppen fyra veckor, och under den tiden svarade 17 respondenter. Då materialet inkommit gjordes en analys för att kunna besvara undersökningsfrågorna. Det första man behöver göra då man bearbetar statistiskt material är att ordna och samla rådata i en frekvenstabell. När materialet är ordnat är det lätt att avläsa hur fördelningen i variabeln ser ut. De två vanligaste typerna av grafisk framställning är stolpdiagram och histogram. Ifall man vill redovisa flera variabler kan man använda en korstabell där man samtidigt kan studera två variabler och sambandet mellan dessa. (Patel & Davidson 2003.) I analysen användes en korstabell för att belysa småbarnspedagogernas inställning till åskådningsfostran i relation till åldern och i relation till arbetserfarenheten.

Materialet analyserades via Webropols rapporteringsverktyg, som gav en rapport av numeriska resultat. Av svaren från de strukturerade frågorna skapades stolpdiagram som belyste resultaten. Trots att Webropol ger en del färdiga rapporter, ligger ansvaret för analysen alltid på den som utför undersökningen (Kananen 2011, 85). Svaren på de öppna frågorna var korta och relativt få, så istället för att indela dem i huvudgrupper eller göra en kvalitativ innehållsanalys valdes att använda dem som kommentarer till de statistiska svaren i analysen.

I analysen framkom att svaren på de öppna frågorna kunde betjänas av att ytterligare komplettera den teoretiska referensramen. Detta gällde främst frågor om pedagogernas upplevelser av utmaningar gällande åskådningsfostran, åskådningsdialog och -sensitivitet. Examensarbetet publiceras på databasen Theseus

våren 2021, och Johannes församling delges resultaten vid en presentation där medarbetare och förtroendevalda kan delta. Informatören i församlingen är också kontaktad för att ämnet skulle få synlighet i sociala medier.

4.2 Insamling av data

Då man formulerar frågorna är det viktigt att försäkra sig om att respondenten och forskaren uppfattar frågorna på samma sätt. Frågorna behöver vara entydiga. Genom att testa sitt frågeformulär på förhand, kan man försäkra sig om att instruktionerna eller frågorna inte är för svåra att förstå, eller att formuleringar och ordval inte tolkas fel. Baserat på den respons man får gör man de förändringar i frågeformuläret som krävs. (Kananen 2011, 18, 30–31; Valli 2018, 93.) I augusti 2020 skickades frågorna till ett urval anställda inom småbarnspedagogiken, för att få en uppfattning om hur enkäten fungerade. Av nio tillfrågade svarade sex personer på önskan om respons. Man lyfte fram att enkäten såg bra och ambitiös ut, var enkel att förstå, och man uppskattade de färdiga svarsalternativen samt möjligheten att ge fria kommentarer. En svarade, att frågorna var ganska många, men lätta att svara på.

I testgruppen fanns två personer med erfarenhet både av småbarnspedagogik och av kyrkans arbete. Den ena lyfte upp att en av frågorna kunde upplevas som om församlingen skulle vilja övervaka hur daghemmen förverkligar åskådningsfostran i daghemmet. Med tanke på att den evangelisk-lutherska kyrkan har en historia av att ha varit samhällets övervakningsorgan nämnde hen att man borde vara extra försiktig med att inte förstärka en sådan bild av församlingen. Frågan om hur väl åskådningsfostran förverkligas i barngruppen omformades till en attitydskala, där respondenten fick ta ställning till påståenden från planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. Den andra testpersonen uppmärksammade aktuella begrepp som numera används, och rekommenderade material att jämföra enkäten med.

Handledarna uppmuntrade till att ställa flera frågor, för att få mera innehåll att analysera. Då man gör en kvantitativ undersökning lönar det sig att samla mera data på en gång, vilket betjänade både examensarbetet och församlingens utvecklingsarbete inom åskådningsfostran. Enkäten bearbetades på nytt, med beaktande av all respons. En av handledarna föreslog, att man i enkäten skulle lägga med möjligheten att ge sina kontaktuppgifter, för att kunna komplettera undersökningen med intervjuer vid behov.

I den slutliga versionen var de fyra första frågorna bakgrundsfrågor. Via dem undersöktes respondentens ålder, arbetsroll, arbetserfarenhet och i vilken ålder barnen i respondentens grupp var. Efter dem följde några frågor som var relativt lätta att svara på, för de första frågornas uppgift är att skapa ett förtroende mellan forskaren och respondenten samt visa på undersökningens meningsfullhet och betydelse (Valli 2018, 94–95). Fem frågor behandlade åskådningsfostran sett ur småbarnspedagogernas synvinkel, sju frågor gällde samarbetet med Johannes församling, och som sista fråga gavs möjligheten att lämna sina kontaktuppgifter.

4.3 Reliabilitet och validitet

I en kvantitativ undersökning är det mycket viktigt att utvärdera tillförlitligheten, eller validiteten och reliabiliteten. Med validitet menas ifall man undersökt och ställt de rätta frågorna i förhållande till undersökningsfrågorna. Man kan fråga sig ifall har man använt rätt mätare för att få resultaten. Med reliabilitet menas att resultaten av undersökningen är de samma oberoende av vem som undersöker, eller hur många gånger man undersöker ett fenomen. Man får ett mer tillförlitligt svar ifall man använder två olika mätare för att mäta ett fenomen, alltså genom att fråga samma sak med två olika frågor. (Kananen, 2011, 118, 120.)

Fem frågor hade ställts för att få svar på den första undersökningsfrågan gällande åskådningsfostrans betydelse, och sju frågor för att få svar på den andra undersökningsfrågan gällande samarbetet med Johannes församling. För att stärka

validiteten hade flera olika mätare alltså använts, och resultaten från undersökningen gav mångsidiga svar på undersökningsfrågorna. Utan handledarnas stöd i processen hade undersökningsfrågorna varit otydligare, och frågorna i enkäten hade varit färre. I en fråga märktes det att man kunde ha definierat begreppet andakt i daghemmen på ett bättre sätt, då det i kommentarerna framkom att en del respondenter hade tolkat frågan på ett annat sätt än författaren. De öppna frågorna klargjorde ändå respondenternas syn i frågan. Frågor kring åskådningsdialog och -sensitivitet hade också varit intressanta att ställa, då dessa starkt framkom i kommunikationen med småbarnspedagogerna och i de öppna kommentarerna i enkäten. Reliabiliteten i undersökningen stärktes genom att använda ett så vardagligt språk som möjligt och genom att testa formuleringarna i en pilotgrupp på förhand. Enkätens utformning, hur den är genomförd, och metodens olika delar är grundligt redovisade för att stärka reliabiliteten och transparensen.

I kontakten med daghemsföreståndarna framkom att intresset för åskådningsfostran bland småbarnspedagogerna varit litet, och att många valde att inte delta i undersökningen på grund av det. Det betyder att här finns en risk att endast de som var intresserade av ämnet har svarat, vilket kan ha påverkat resultaten i en positiv riktning. Det behöver man ta i beaktande då man analyserar svaren.

Det behöver poängteras att materialet (N=17) var väldigt litet, och kan således inte räknas som tillförlitligt. Som metod hade valts en kvantitativ undersökning av hela populationen. Det kan hända att en bättre metod hade varit ett urval av några daghem, eventuellt via kvalitativa intervjuer. Undersökningen bekräftar ändå resultat från tidigare forskning, och ger Johannes församling en bra grund för ett fortsatt utvecklingsarbete gällande samarbetet inom åskådningsfostran.

4.4 Bortfallsanalys

Undersökningen var planerad som en totalundersökning, där respondenterna bestod av alla småbarnspedagoger. Då man vet hur många som deltog, kan man

räkna ut det externa bortfallet, och bedöma vad detta har för betydelse för resultatet (Patel & Davidson 2003, 132). Eftersom 19 daghem beviljade forskningslov kunde man utgå ifrån att det borde finnas minst 57 anställda, eftersom varje daghemsgrupp i regel har tre anställda. För att få reda på hur många underavdelningar det fanns på varje daghem, kontrollerades informationen på Helsingfors stads hemsidor. Det visade sig, att det totala antalet avdelningar var 49, vilket skulle ge en personalstyrka på ca 147 småbarnspedagoger. I relation till det kan man uppskatta svarsprocenten till 12 %, vilket betyder att undersökningen inte längre kan kategoriseras som en totalundersökning. Då man redovisar resultat rapporteras även det interna bortfallet för varje enskild fråga, till exempel om någon lät bli att svara på en fråga, eller svarade så besynnerligt att man inte kunde ta med den individens svar (Patel & Davidson 2003, 133). I undersökningen fanns inget behov av att rapportera det interna bortfallet. I en kommentar hade respondenten skrivit "*enligt vår åsikt*". Det kan betyda att man diskuterat frågorna bland personalen inom enheten, och valt att en person svarar för allas del, vilket i så fall ger en missvisning av antalet respondenter.

Tidpunkten för enkäten (14.12 2020–12.1 2021) var inte den bästa, med tanke på att många i personalen håller semester under julen. Å andra sidan finns det i regel färre barn på plats under julhelgen, vilket kunde ge personalen mera tid till att svara på enkäten. Daghemsföreståndarna nämnde, att de diskuterat undersökningen i sina team, och att personalen inte varit så intresserad av ämnet. Föreståndarna önskade att undersökningen skulle adresseras till daghemmets allmänna e-post, som läses av alla i personalen. Det kan ha påverkat svarandet, då risken finns att en enkät inte ses som så viktig i flödet av all annan information personalen förutsätts läsa. Då författaren märkte att svaren verkade bli få, kontaktades daghemsföreståndarna. Frågan ställdes, ifall man kunde få tillgång till personalens personliga e-postadresser till daghemmet, för att skicka en personlig påminnelse. En föreståndare svarade, att hen inte kunde ge dem, men lovade skicka enkäten vidare till dem. Tre svarade, att de inte ger ut e-postadresserna för att de inte trodde det skulle ha någon inverkan på svarsprocenten. De upprepade att intresset för undersökningen inte varit stort, och hänvisade också till en stor arbetsbörda med andra undersökningar. De övriga svarade inte på frågan.

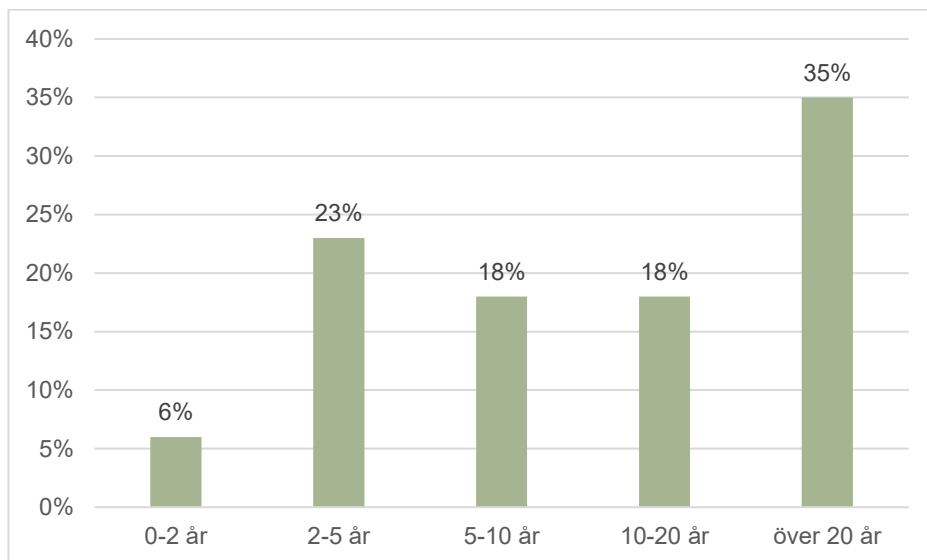
Tre påminnelser skickades ut till alla daghem via epost, och slutligen skickades ännu ett textmeddelande till alla 49 underavdelningars egna telefonnummer med en länk till enkäten som också gick att besvara från telefonen.

Enkätens uppbyggnad torde inte ha varit en anledning till den låga svarsprocenten. Enkäten var omsorgsfullt uppbyggd, den hade testats bland professionella, och hade ett tydligt och informativt följebrev. Testgruppen hade uttryckt, att frågorna var lätta att svara på. Enkäten var möjlig att svara på under fyra veckors tid, så personalens eventuella vintersemester torde inte ha gjort det svårt att hinna svara. Läget med covid-19 kan eventuellt ha påverkat svarandet. Sedan mars 2020 råder det besöksförbud för utomstående i daghemmen och man har heller inte fått samlas i kyrkan till påsk eller jul. Eventuellt upplevdes utvecklingsarbetet inte som så meningsfullt då man för tillfället inte fick utföra det. Tidigare forskning visar att småbarnspedagoger överlag inte är så intresserade av åskådningsostran och upplever ämnet svårt att diskutera. Daghemsföreståndarna upprepade många gånger att intresset tyvärr inte var stort. Författarens analys av bortfallet är att småbarnspedagogerna inte upplevde det relevant att delta, och att avsaknaden av en personlig e-post kontakt till varje respondent minimerade möjligheterna till att få svar.

5 UNDERSÖKNINGENS RESULTAT

5.1 Bakgrundsfaktorer

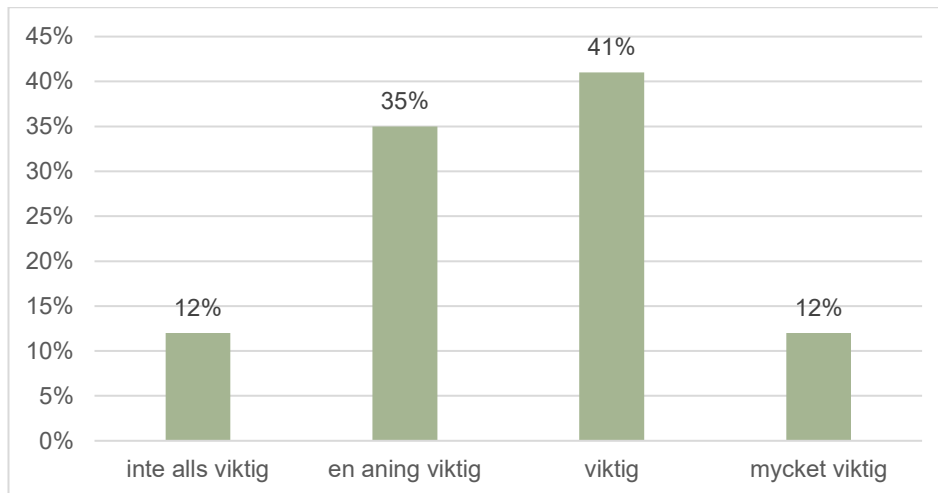
I undersökningen deltog 17 respondenter i åldern 23–64 år. Cirka en tredjedel (35 %) var 23–33 år, något färre var 41–47 år (30 %) och cirka en tredjedel var 52–64 år (35 %). Drygt två tredjedelar (70 %), arbetade som lärare eller socionom inom småbarnspedagogik, några som daghemsföreståndare (18 %) och några som barnskötare inom småbarnspedagogik (12 %). Drygt hälften av respondenterna (53 %) hade mer än tio års arbetserfarenhet, och endast några (6 %) hade arbetat i branschen mindre än två år (figur 2). I daghemmen fanns olika åldersindelningar av barnen i grupperna, till exempel förskolebarn (18 %), under 3-åringar (12 %), och över 3-åringar (35%). De övriga var så kallade blandgrupper med barn i åldern 1–6 år. Barnens ålder påverkade svaren, då man till exempel kunde se att grupper med under 3-åringar var mindre benägna att komma till kyrkan på besök eller över huvud taget samarbeta med andra aktörer.

Figur 2. Respondenternas arbetserfarenhet inom småbarnspedagogiken. (N=17)

5.2 Småbarnspedagogernas syn på åskådningsfostran i arbetet

Åskådningsfostran ingår som en obligatorisk del i planen för småbarnspedagogik. Respondenten fick ta ställning till hur viktig den ansåg att åskådningsfostran var (figur 3). Över hälften (53 %) upplevde den som viktig eller mycket viktig och en dryg tredjedel som en aning viktig (35 %).

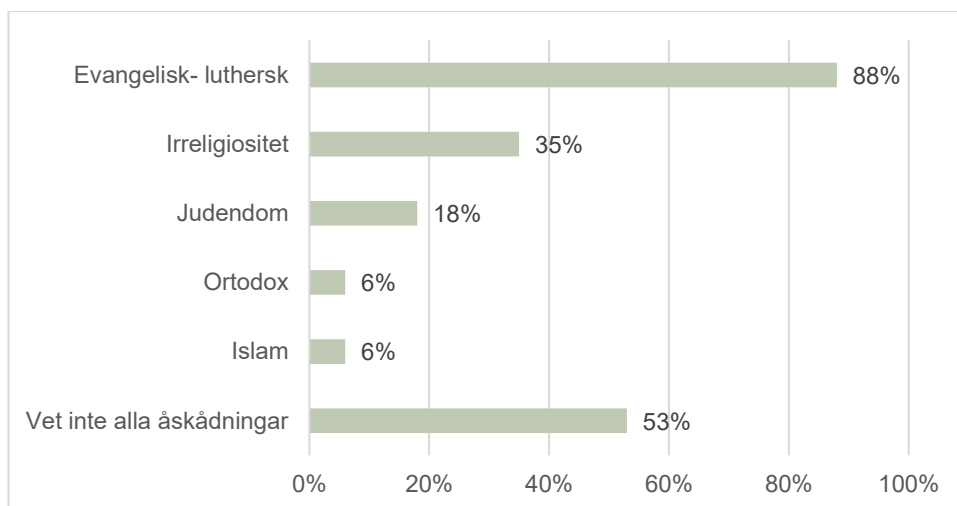
Figur 3. Respondenternas syn på åskådningsfostrans betydelse. (N=17)

Största delen av respondenterna (88 %) svarade, att de i sina barngrupper hade representanter för den evangelisk-lutherska åskådningen (figur 4). Över hälften (53 %) uppgav att de inte visste vilka alla åskådningar som fanns representerade i gruppen. Detta var intressant, eftersom man med stöd av plangrunderna kunde utgå ifrån att småbarnspedagogerna känner till åskådningarna. För att få svar på hur ämnet behandlades i arbetsgemenskapen kontaktades två respondenter som lämnat sina kontaktuppgifter för ytterligare frågor. Den ena svarade att man nog diskuterar frågan, och att ämnet kan väcka stora känslor. Den andra hade *"knappast någonsin hört en åskådningsdiskussion"* i sitt arbetslag, och angav som en orsak att personalen nog inte har tillräcklig kunskap om ämnet. Det betonas att man i de pedagogiska målen ska vara lyhörd för barnens intressen, och att detta ämne väldigt sällan kommer fram från barnens sida. Man ville inte heller lyfta fram vilka åskådningar barnen har med motiveringen att det kunde innebära en risk att barnen stämplas som annorlunda än de andra.

Eftersom det länge funnits en kultur av att man inte allmänt diskuterar den personliga övertygelsen, var det av intresse att lyfta fram på vilket sätt personalen får reda på barnens åskådning. Hypotesen var, att man fyller i en blankett vid det första samtalet då barnen börjar den småbarnspedagogiska verksamheten. De två tidigare nämnda respondenterna beskriver sin erfarenhet på följande sätt.

I början av hösten vid första samtalet finns en punkt "Beskriv familjens språkliga, kulturella och religiösa bakgrund samt eventuell läkemedelsplan för barnet". "Religiösa bakgrunden" brukar jag kort fråga om det är ok att barnet får delta i jul- & påskkyrka och om de har önskemål som vi borde beakta från daghemmets sida. Jag brukar inte ens gå in på konkreta åskådningar utan lämnar det öppet ifall familjen själv vill ta upp det.

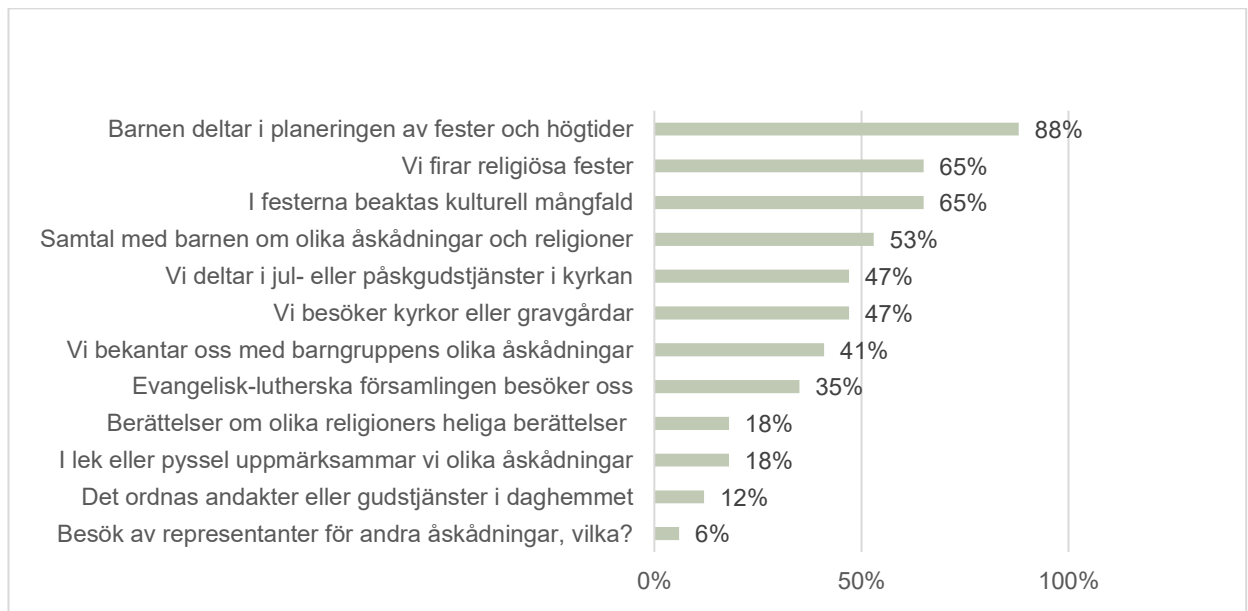
Under mitt första samtal med föräldrarna tar jag alltid upp frågan om åskådning och om föräldrarna ställer sig positivt till att barnet deltar i den verksamhet som har med olika åskådningar att göra. Det är viktigt att pedagogen själv vet vilken typs åskådningsfostran som kan tänkas hållas. Vi respekterar också alltid familjens syn på saken och om familjen nekar barnet att delta har vi alltid en pedagog som håller alternativ verksamhet för barnet.

Figur 4. Respondenternas uppskattning av vilka olika åskådningar som finns representerade i barngrupperna. (N=17)

Till följande presenteras svar på hur man hittills förverkligat åskådningsfostran i barngrupperna (figur 5). Ungefär två tredjedelar (65 %) av respondenterna uppger att högtider och fester uppmärksammas, att festerna kan vara religiösa och

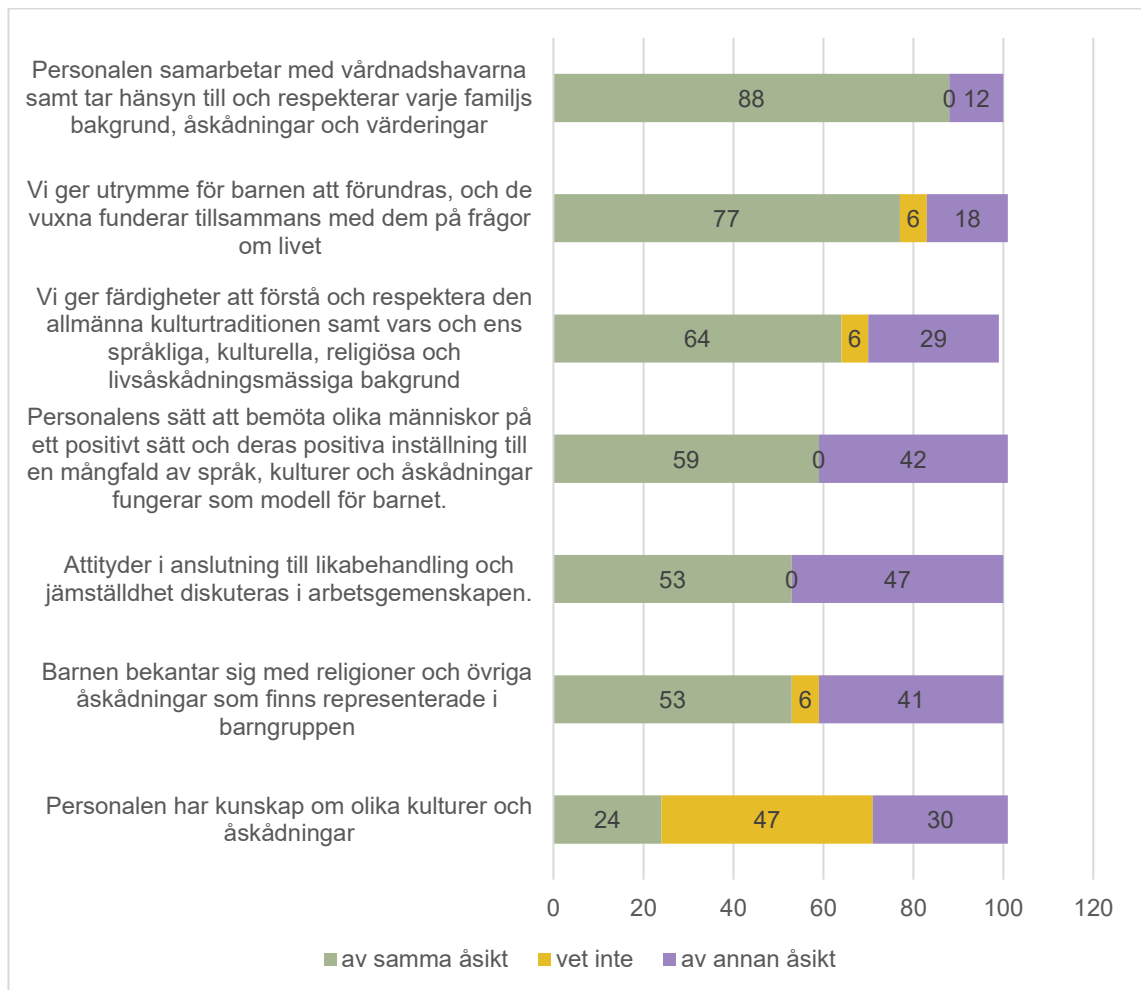
att man beaktar kulturell mångfald i dessa. I största delen (88 %) av grupperna får barnen delta i planeringen av dessa fester och högtider, vilket stöder barnens delaktighet i enlighet med plangrunderna. Här är det intressant att jämföra med att man i endast en femtedel av församlingarna i Finland beaktar barnens idéer och utvecklingsförslag, och att man endast i en tredjedel av församlingarna planerar verksamheten tillsammans med barnen (Porkka & Valtonen 2020, 94). Endast fyra av tio respondenter svarade att de bekantar sig med de olika åskådningarna som finns representerade i barngruppen. Resultatet är en aning överraskande med tanke på att man enligt lag om småbarnspedagogik ska ge färdigheter att förstå och respektera vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrund.

Figur 5. Förverkligad verksamhet inom åskådningsfostran i barngrupperna. (N=17)

För att få en mångsidigare bild av hur åskådningsfostran genomförs i daghemmen fick respondenterna markera sin uppfattning gällande påståenden tagna ur planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. Största delen (88 %) ansåg att man i samarbetet med vårdnadshavarna respekterar och tar hänsyn till familjernas bakgrund, åskådningar och värderingar (figur 6). Personalen ger också utrymme för barnen att förundras och funderar tillsammans med dem på frågor om livet

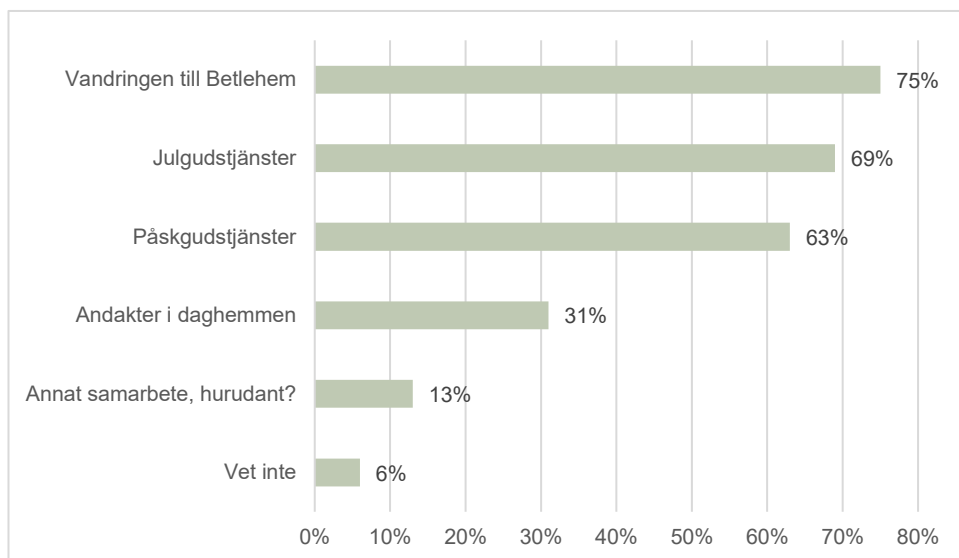
(77 %). Lite överraskande var, att fyra av tio (42 %) inte höll med om att personalen bemöter olika människor på ett positivt sätt och fungerar som en modell för barnen gällande en positiv inställning till språk, kulturer och åskådningar. En tredjedel (30 %) ansåg att personalen inte har kunskaper om olika religioner, och nästan hälften (47 %) svarade på samma fråga att de inte vet. Nästan hälften (47 %) var också av den åsikten att man inte diskuterar attityder i anslutning till jämställdhet och likabehandling i arbetsgemenskapen.

Figur 6. Respondentens uppfattning gällande påståenden tagna ur planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. (N=17)

5.3 Samarbetet med Johannes församling

I undersökningen framgick att de vanligaste samarbetsformerna mellan daghemmen och Johannes församling varit Vandringen till Betlehem (75 %), och jul- (69 %) och påskgudstjänster (63 %) (figur 7). En tredjedel (31 %) uppgav att det ordnats andakter i daghemmen, men tolkningen av begreppet andakt blev en aning öppen. En respondent hade kommenterat att en från församlingen ibland kommer och berättar historier och sjunger, medan man från församlingens sida uppgav att man håller andakt med inslag av bibelberättelse, sång och bön. Här behöver man i fortsättningen komma ihåg att vara tydlig med begreppen, eftersom vårdnadshavarnas lov behövs ifall barnen deltar i andakter.

Figur 7. Daghemmens samarbete med Johannes församling inom åskådningsfostran. (N=16)

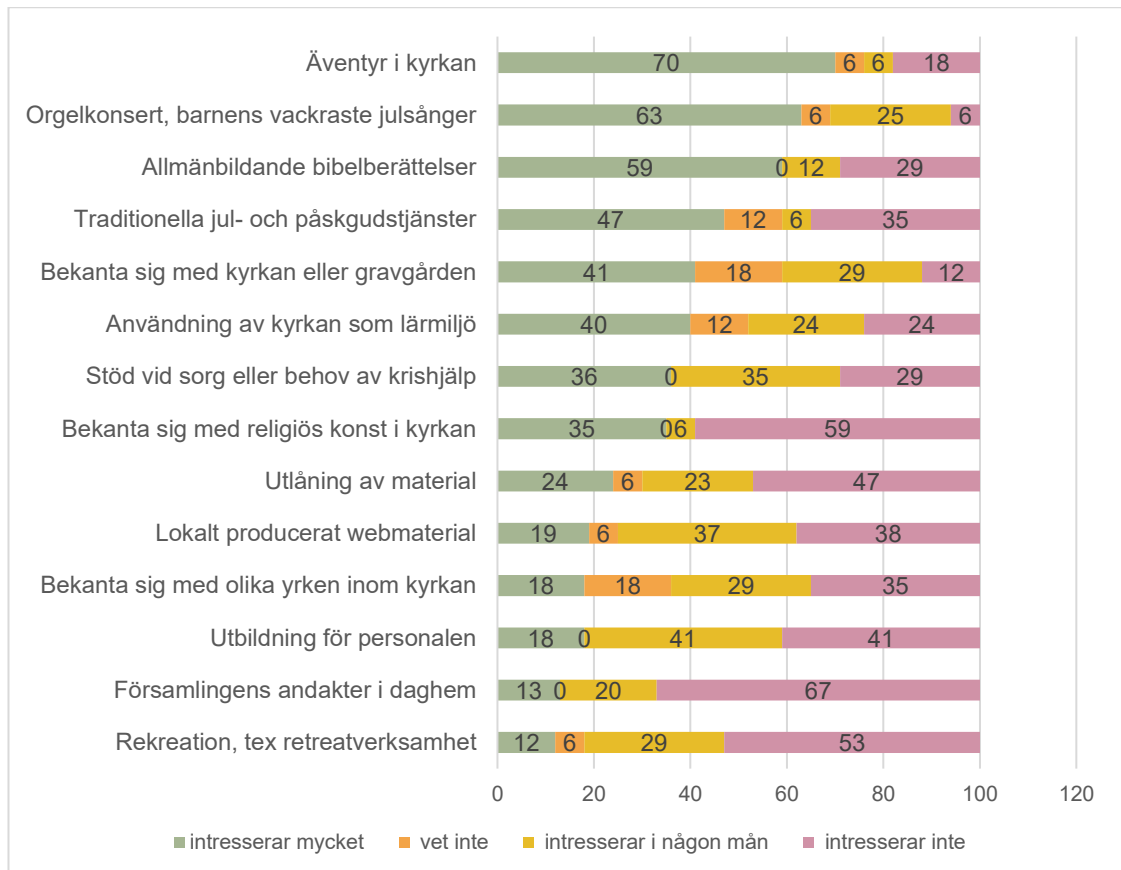
44 procent av respondenterna uppgav att daghemmet samarbetade med Johannes församling i frågor gällande åskådningsfostran. Några (6 %) nämnde att de hade ett gott samarbete med Helsingfors judiska församling. Det var en positiv överraskning, då man i Johannes församling ofta fått frågan av familjer varför inte alla församlingar och samfund besöker daghemmen. Cirka hälften av respondenterna (47 %) ansåg det vara en aning viktigt att församlingar eller samfund finns med som samarbetspartner i daghemmens åskådningsfostran. En

dryg tredjedel (36 %) såg det som viktigt medan några (17 %) upplevde att det inte alls är viktigt.

I frågan på vilket sätt Johannes församling kunde stöda åskådningsfostran i daghemmen upplevde respondenterna att äventyr i kyrkan (70 %), orgelkonsert (63 %) och allmänbildande bibelberättelser (59 %) intresserade mycket (figur 8). I enkätens färdiga svarsalternativ gavs en förklaringstext gällande äventyr i kyrkan, *"till exempel leta efter bortsprungna kyrkråttor"*. I Åbo svenska församling har man haft ett gott motsvarande samarbete med daghemmen, och ifall Johannes församling vill utveckla denna verksamhet kunde man bekanta sig med materialet på deras Facebook sida. Gällande alternativet orgelkonsert fanns förklaringstexten *"eller barnens vackraste julsånger för daghem"* nämnt. Endast några (6 %) hade markerat att musikupplevelser inte intresserar, så här finns stora möjligheter att hitta intressanta samarbetsformer. Respondenterna fick också ge egna förslag till samarbetsformer, och två av dem berörde musik. Man önskade *"tillställningar där barnen får vara aktiva, som t.ex. gymnastik/dans/musik"*, och *"sång/instrument lektioner med kyrkan"*. I en del finska församlingar har man framgångsrikt använt konceptet *"Kirkkomuskari"* i daghemmen. Ifall Johannes församling vill ta vara på denna idé kan man bekanta sig med hur de andra församlingarna genomfört den, och skapa en egen modell då materialet inte finns på svenska.

Gällande alternativet allmänbildade bibelberättelser gavs förklaringstexten *"till exempel via dockteater, flanellograf eller drama"*. Det var en positiv överraskning att så många var intresserade av allmänbildande bibelberättelser. Här är det igen viktigt att man i informationen använder rätta begrepp, för så länge det handlar om allmänbildning får alla barn vara med, vilket också underlättar planeringen av verksamheten för småbarnspedagogerna. Cirka en tredjedel (36 %) svarade att det skulle intressera mycket att kunna få stöd vid sorg eller vid behov av krishjälp. Med tanke på att kyrkans anställda har en god yrkesutbildning inom detta område, och att en av kyrkans viktiga uppgifter är att ta hand om de svaga och utsatta, kunde Johannes församling utveckla en beredskapsplan för detta uppdrag. Det var en aning överraskande att intresset för lokalt producerat webbmaterial

var relativt litet. Som förklarings-text gavs ”till exempel rundvandring i kyrkan, bibelberättelser, julandakter”. Det är möjligt, att både personalen och barnen är trötta på att mycket nu under senaste år ordnats på distans. Johannes församling kan ändå ta ställning till ifall det finns behov av basmaterial för daghemmen på webben, där även daghemsbarnens vårdnadshavare kunde hämta information om verksamheten. I plangrunderna betonas samarbetet med vårdnadshavarna och transparensen i verksamheten gynnas av att öppna upp vad man gör.

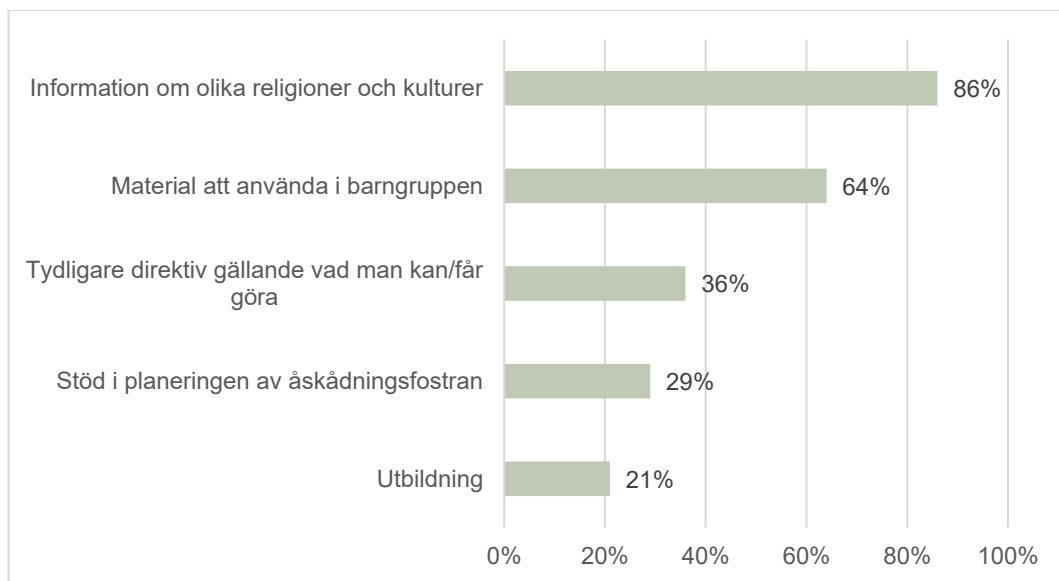

Figur 8. Respondenternas intresse för hur Johannes församling kunde stöda åskådningsfostran i barngruppen. (N=16)

Respondenterna önskade få mera information om olika religioner och kulturer (86 %) och material att använda i barngruppen (64 %) (figur 9). En allmän presentation av den evangelisk-lutherska åskådningen kan förverkligas, antingen som material på webben, som ett material som skickas till daghemmen, eller som ett besök. Församlingen kan ta ställning till ifall den vill betjäna daghemmen genom att sammanställa material också gällande andra åskådningar.

Alla kyrkor och åskådningar borde, enligt vår åsikt, delge stadens daghem allmän information som daghemmen vid behov kan ha som faktabas. Det uppstår ibland diskussion med barnen om olika åskådningar, men speciellt bland de minsta barnen är dessa inte ännu aktuella.

I citatet kan man notera att respondenten skrivit *"enligt vår åsikt"*, vilket kan betyda att en respondent svarat för hela teamets del. I citatet noteras också att behoven är olika för barn i olika åldrar, vilket är viktigt att tänka på i planeringen av samarbetet.

Figur 9. Behov av stöd för att förverkliga åskådningsfostran i barngruppen. (N=14)

Som förslag på annat samarbete nämndes *"att församlingen har beredskap till samarbete ifall daghemmet har något tema där man tänker att församlingen har kunskap"*. Det är en viktig poäng, att Johannes församling kommer ihåg att nämna den möjligheten i sin information. En respondent uppmärksammade, att det rent praktiskt är svårt att komma till kyrkan med små barn. Därför är det viktigt att också erbjuda verksamhet som förverkligas i daghemmen.

Respondenterna fick ge förslag på hurudant webbmaterial de kunde ha användning av. Här framkom lättillgänglig info om olika religioner och kyrkans högtider, pysselidéer, och info om församlingens verksamhet för daghemmen.

Labyrinter som man kan rita till, Bilder man får färga, korta och simpla berättelser med bild i focus där barnen kan följa med berättelsen själva i form av ett tunt kompendium.

Respondenterna använder ord som "korta och simpla", "enkelt", "tunt kompendium", "lite text", så man kan antagligen utgå ifrån att materialet bör vara mycket komprimerat för att det skall komma till användning. Här kunde församlingen kanske bygga upp en egen webbsida för daghemmen, som skulle länkas till församlingens hemsida och i Facebook gruppen Johannes barnverksamhet. Det är viktigt att komma ihåg att kontrollera upphovsrättigheter gällande materialet.

Över hälften av respondenterna (53 %) upplevde att de inte önskade församlingens medarbetares närvaro vid pedagogiska diskussioner kring samarbete inom åskådningsfostran. Cirka en fjärdedel (24 %) svarade ja på frågan. Eftersom varje enhet är unik, och kan ha egna mål i sin lokala plan för småbarnspedagogik är det viktigt att församlingen har beredskap att delta vid behov.

Tabell 1. Arbetserfarenhetens påverkan på synen på åskådningsfostran, 1= inte alls viktig, 5= mycket viktig (N mindre än 10 år =8, N mer än 10 år =9)

	mindre än 10 år	mer än 10 år
Åskådningsfostran ingår i planen för småbarnspedagogik. Hur viktig anser du att åskådningsfostran är?	2,75	3
Hur viktigt är det att församlingar eller samfund finns med som samarbetspartner i daghemmets åskådningsfostran?	2,13	2,67
På vilket sätt kunde Johannes församling stöda åskådningsfostran i er daghemsgrupp? Orgelkonsert eller tex barnens vackraste julsånger för daghem	3	3,88
Bekanta sig med religiös konst, kyrkotextilier och andra föremål i kyrkan	1,88	2,56
Utbildning för personalen	2,25	1,78
Församlingens andakter i daghem	1,33	1,89
Traditionella jul- och påskgudstjänster för daghem	2,25	3,33
Lokalt producerat webmaterial, tex rundvandring i kyrkan, bibelberättelser, julandakter	1,86	2,33

Man kunde se en skillnad i svaren beroende på respondenternas ålder och arbetserfarenhet, men på grund av att materialet var så litet hade skillnaderna ingen

statistisk betydelse. Respondenter i åldern 23–33 år önskade till exempel mer stöd vid sorg eller kris än de som var äldre. De som hade mindre än tio års arbetserfarenhet inom småbarnspedagogiken önskade mera utbildning inom åskådningsfostran (tabell 1). De som hade längre arbetserfarenhet önskade i större grad traditionella jul- och påskandakter, församlingens andakter i daghem och lokalt producerat webbmaterial. De som hade mer än tio års arbetserfarenhet upplevde också åskådningsfostran och samarbete med församlingar eller andra samfund som viktigare än de som hade mindre erfarenhet.

6 DISKUSSION

Examensarbetets syfte var att kartlägga småbarnspedagogernas syn både på åskådningsfostrans betydelse och på ett möjligt samarbete mellan Johannes församling och daghemmen på församlingens område. Resultaten belyser också hur nuläget ser ut, vilka samarbetsformer som önskas och vad som kunde utvecklas. Undersökningsfrågorna var följande: Vilken syn har de anställda inom småbarnspedagogiken på åskådningsfostrans betydelse i sitt arbete? På vilket sätt kan Johannes församling fungera som samarbetspartner inom åskådningsfostran i daghemmen?

Över hälften av respondenterna ansåg att åskådningsfostran var viktig eller mycket viktig. Endast några svarande upplevde att den inte alls var viktig. Respondenter i åldersgruppen 52–64 år ansåg att åskådningsfostran var viktigare än de som var yngre, och de var också mer positivt inställda till traditionellt samarbete som jul-och påskgudstjänster och andakter i daghemmen. Resultaten visade att de yngre respondenterna i högre grad än de äldre önskade utbildning inom åskådningsfostran. Man kunde anta att de yngre redan i sin utbildning borde ha fått ha fått mera kunskap inom området, så resultaten väcker frågan ifall utbildningen har givit tillräckligt god beredskap att utföra uppgiften.

Småbarnspedagogerna var benägna att ordna mångkulturella religiösa fester och högtider där barnen aktivt fick vara med i planeringen av dem. Barnens delaktighet är ett tyngdpunktsområde inom småbarnspedagogiken. Yli-Koski-Mustonen (2018, 84) uppmärksammar att man via fester kan skapa dialog och möten kulturer och åskådningar emellan, och att festerna erbjuder möjligheter att se, uppleva och fråga om festernas traditioner. I samarbetet med vårdnadshavarna hade respondenterna lätt för att respektera och ta hänsyn till familjernas bakgrund, åskådningar och värderingar. Personalen gav också utrymme för barnen att förundras och funderade tillsammans med dem på frågor om livet.

Över hälften uppgav att man inte visste vilka alla åskådningar som fanns representerade i gruppen, och endast fyra av tio nämnde att man bekantade sig med de olika åskådningarna. Här står svaren i konflikt med varandra, med tanke på att respondenterna i hög grad svarade att man uppmärksammade mångkulturella religiösa högtider och fester och respekterade familjernas åskådningar. Det är rimligtvis inte möjligt att respektera och uppmärksamma en åskådning man inte känner till. Enligt lag om småbarnspedagogik ska man ge färdigheter att förstå och respektera den allmänna kulturtraditionen samt vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livsåskådningsmässiga bakgrund. Frågan blir ännu mer relevant med tanke på att analysen av validitet och reliabilitet uppmärksammade att kanske endast respondenter med intresse för åskådningsfostran hade svarat. Enligt en motsvarande undersökning uppgav endast 17 procent av småbarnspedagogerna att de bekantade sig med åskådningarna som fanns representerade i barngruppen, och endast 29 procent kände till om det fanns barn med en irreligiös åskådning i gruppen eller inte (Koivisto 2019).

Övrigt var också, att fyra av tio inte höll med om att personalen fungerar som modell för barnen gällande en positiv inställning till språk, kulturer och åskådningar. De vuxna fungerar alltid som modell för barnen, och oberoende av den egna övertygelsen behöver man kunna agera professionellt i en omgivning där det finns många synsätt (Ojell & Petäjä 2019, 79). En tredjedel ansåg att personalen inte har kunskaper om olika religioner, och nästan hälften kände inte till ifall personalen hade kunskaper i ämnet eller inte. Det kan betyda att åskådningsfostran är ett ämne som man inte diskuterar i arbetsgemenskapen. Det fanns också oklarhet kring själva begreppet åskådningsfostran. Till exempel nämnde en respondent att man frågar lov av vårdnadshavarna ifall barnet får delta i åskådningsfostran. Frågan kunde lyda ifall barnet får delta i religiösa evenemang, medan åskådningsfostran är en påbjuden del av småbarnspedagogiken. Även i andra undersökningar framkommer det att många småbarnspedagoger upplever det svårt att diskutera religiösa frågor och att de känner sig osäkra. (Karvo 2016; Lindholm & Mäkelä 2011.) Nästan hälften uppgav att man inte diskuterar attityder i anslutning till jämställdhet och likabehandling i arbetsgemenskapen. För att kunna behandla alla åskådningar likvärdigt, utan att värdera dem, eller lyfta fram

något synsätt framom något annat är dialogen medarbetare emellan viktig (Tast 2019, 14). I plangrunderna befinner sig åskådningsfostran jämställt inom samma lärområde som etiskt tänkande, närmiljöns förflutna, nutid och framtid samt mediafostran (Utbildningsstyrelsen 2018b). Det verkar som om man fortsättningsvis skulle behöva motivera åskådningsfostrans ställning inom småbarnspedagogiken, för att den skulle få samma tyngd som de andra delområdena.

Hälften av respondenterna ansåg det vara en aning viktigt att församlingar eller samfund finns med som samarbetspartner inom åskådningsfostran, och en dryg tredjedel såg det som viktigt. Nästan hälften av de svarande hade intresse för traditionella jul- och påskandakter vilket man inte ska glömma bort då man utvecklar nya former av samarbete. Av de färdiga svarsalternativen i enkäten fanns det störst intresse för äventyr i kyrkan, orgelupplevelser och allmänbildande bibelberättelser i form av till exempel dockteater. I boken *Yhteistyö koreittain* (Yli-Koski-Mustonen 2019) finns samlat idéer och material från olika delar av Finland vilka Johannes församling kan använda i sitt utvecklingsarbete. Värdefull information var också att en dryg tredjedel var mycket intresserade av församlingens stöd vid sorg eller kris. Det skulle vara viktigt att församlingen utarbetar en plan för denna form av arbete.

I respondenternas egna förslag till samarbete framkom tillställningar där barnen får vara aktiva, via musik, rörelse, sång eller dans. I synnerhet musik verkade vara en önskad samarbetsform, och där ser jag att Johannes församling har stora möjligheter till att kunna bygga ett gott samarbete. Musiken har redan en stor roll i församlingen både i gudstjänstlivet, i de många musiklekgrupperna och i körerna. Intresset var litet för församlingens medarbetares närvaro vid pedagogiska diskussioner kring samarbete inom åskådningsfostran, men eftersom varje daghem kan ha egna mål i sin lokala plan för småbarnspedagogik kunde församlingen ha beredskap att delta då det önskas.

Det fanns en stor efterfrågan på information om olika religioner, åskådningar, kulturer och material att använda i barngruppen. Som webbmaterial önskades också lättillgänglig information, speciellt om kyrkans högtider, pysselidéer, och info om

församlingens verksamhet för daghemmen. I Yli-Koski-Mustonen (2018) och i Helkis (2017) avhandlingar framkom också att personalen inom småbarnspedagogiken behöver stöd och fortbildning. Det är också en utmaning att hitta material på svenska som kunde tillämpas direkt inom den finländska småbarnspedagogiken. Enligt Mirva Sandén publicerades den första boken om åskådningsfostran på svenska i Finland år 2019. Det finns ett stort behov av materialproduktion. Församlingen kunde svara på daghemmens behov genom att förse dem med information och stödmaterial om den kristna tron. Man kunde också fundera på att stöda åskådningsfostran genom att ge information även om andra religioner. Det kunde stöda den allmänna religionsläskunnigheten, främja åskådningsdialog och visa att man som kyrka förstår innebörden av begreppet åskådningsfostran. Genom att skapa ett gott förtroende kan man bygga ett fungerande samarbete.

7 SLUTLEDNING

7.1 Etiska aspekter

I examensarbetet följdes god vetenskaplig praxis i form av riktlinjerna utgivna av den Forskningsetiska delegationen i Finland från år 2020. God forskningsetik innebär att man följer gemensamt överenskomna spelregler. Endast om forskningen utförs i enlighet med god vetenskaplig praxis, kan man anse att forskningen är etiskt godtagbar och tillförlitlig, och förlita sig på att resultaten är trovärdiga. God vetenskaplig praxis innebär, att arbetet utförs hederligt, noggrant och med omsorg. (Varantola ym. 2012, 16, 18.) Mångsidiga och relevanta källor har använts, och hänsyn och respekt har visats genom korrekta hänvisningar till de andra forskarnas arbeten. Respondenternas anonymitet har bevarats i hela processen. Då enkäten skickades ut användes en länk där man inte kunde kombinera något enskilt svar med en specifik e-postadress. Alla svar analyserades och presenteras som en helhet, utan att lyfta fram något svar som kunde äventyra respondentens integritet. Efter undersökningen raderas allt material, både elektroniskt och fysiskt.

Eftersom författaren samtidigt utvecklade sitt eget arbetsfält inom småbarnspedagogiken i Johannes församling fanns det skäl att vara uppmärksam på objektiviteten. En del av personalen i daghemmen var bekanta från tidigare, varför valet gjordes att i enkäten inte fråga efter i vilket daghem respondenten arbetade. Under processen var det viktigt att inte på något sätt värdera eller ta ställning till resultaten. Handedarna tillfrågades i stunder då det kändes osäkert ifall man kunde öppna upp en viss fråga. Rådet var att rapportera, men inte värdera. En konsulterande handledare inom småbarnspedagogik poängterade att hela tiden hålla småbarnspedagogikens behov och pedagogiska målsättning i fokus, eftersom författaren redan hade kännedom om församlingens syn på samarbetet.

7.2 Personliga reflektioner och yrkesmässig utveckling

Mina tidigare studier och min arbetserfarenhet har gett mig en god grund för att ta till mig de sex kompetensområdena som yrkeshögskolenätverket för det sociala området har uppställt. Som blivande socionom har jag kunnat fördjupa min kunskap på alla delområden, och utvecklats yrkesmässigt. Jag kan handleda och stöda barn och familjer, befrämja jämlikhet, och jag förstår betydelsen av min egen människosyn och värdegrund i klientarbetet. Jag känner till den centrala lagstiftningen och olika föreskrifter. I processen med examensarbetet har jag fått en större förståelse för de utmaningar och möjligheter inom åskådningsfostran som finns sett ur småbarnspedagogikens synvinkel. Jag har lärt mig reflektera över den etiska, pedagogiska och yrkesmässiga betydelsen, både som lärare inom småbarnspedagogik, som socionom och som kyrkans ledare inom småbarnpedagogik. Jag har utvecklat min förmåga till åskådningsdialog och -sensitivitet i samarbetet med småbarnspedagogerna och med församlingen.

Jag har förbundit mig till ett långsiktigt projekt som krävde uthållighet och beslutsamhet. Jag skapade rutiner för att hitta litteratur och forskning, och lärde mig metoder för att behandla och rapportera informationen. Denna kunskap har jag nytta av i fortsättningen i arbetslivet. Också min förmåga att ta till mig teoretisk kunskap, och anpassa den på ett yrkesmässigt sätt till ett skriftligt arbete har utvecklats. Processen sträckte sig över nästan två års tid, vilket gav tid till att finna mångsidiga källor och göra ett grundligt förarbete med testning av enkäten och analys av svaren. Jag behövde också lära mig grundläggande kunskaper i kvantitativ forskning. Trots att det ibland kändes som om jag gav en för stor insats i förhållande till examensarbetets studiepoäng, var arbetet hela tiden motiverande och intressant.

Som kyrkans ledare inom småbarnspedagogik är det min uppgift att förverkliga dopundervisning. Som en del av samhället är det naturligt för församlingen att förbinda sig till småbarnspedagogikens mål att stöda barnet på ett holistiskt sätt. Under arbetets gång har jag förstått vilken betydelse åskådningsfostran har i uppbyggandet av varje barns identitet, och vad det kan betyda ifall man väljer att inte

beröra åskådningar. Ju bättre vi känner vår egen kulturidentitet, desto naturligare och mer positivt förhåller vi oss till andra kulturer och etniska grupper. Jag har också fått upp ögonen för den stora mångfald av åskådningar som finns inom den finländska kulturen. Tidigare tänkte jag att mångfalden i huvudsak uppkom via inflyttning, men via studierna har jag lärt mig de centrala skillnaderna inom olika åskådningar och också vikten av respekt för irreligiositet. Jag ser värde- och attitydfostran inom småbarnspedagogiken som en central möjlighet att påverka diskussionsklimatet i framtiden. Kyrkan har en roll som samhällelig påverkare, och som en professionell inom småbarnspedagogik vill jag vara med och bygga dialog och äkta möten olika åskådningar emellan.

En utmaning i arbetet var att i en finskspråkig yrkeshögskola göra arbetet på svenska, och få handledning i en engelskspråkig seminariegrupp. Att avgränsa ämnet var också en utmaning, för det finns många olika aspekter på åskådningsfostran. Jag valde att fokusera på önskemålen och utmaningarna just i Johannes församling, och därför kan denna undersökning inte direkt tillämpas på andra församlingar. Svårigheten med att få svar på enkäten skapade en oro ifall arbetet överhuvudtaget skulle bli relevant. Eftersom mitt mål alltid är att prestera goda resultat, funderade jag på att byta ämne helt och hållet. En kollega i Helsingfors kyrkliga samfällighet hade berättat att hen inte fick ett enda svar då hen skickat ut en enkät till daghemmen. Först vid personliga besök fyllde respondenterna i pappersblanketterna, och hen rekommenderade denna metod till mig. Tyvärr var den inte möjlig på grund av besöksförbuden i daghemmen. Målet att småbarnspedagogerna skulle få framföra sina önskemål och behov gällande samarbetet fylldes inte i tillräcklig grad i och med det ringa materialet. I det fortsatta samarbetet kan det ändå vara en resurs att personalen har blivit hörd i frågan gällande kommande nya samarbetsformer. Forskning är också påverkan.

Oberoende av kulturen i samhället kommer barns förundran över livets stora frågor inte att försvinna någonstans. Att möjliggöra reflektion över detta är en uppgift både för kyrkans och för samhällets småbarnspedagogik. Att fungera i dialog med samhällets småbarnspedagogik betyder att man behöver kunna fungera inom en annan arbetsgemenskap med en annan grunduppgift. För en kyrkligt anställd kan

detta vara en utmaning för den egna andliga identiteten, och man kan uppleva att det egna kallet ifrågasätts. Det ifrågasätts även om det alls är kyrkans uppgift att stöda samhällets åskådningsfostran ifall kyrkan inte fritt kan förkunna evangeliet samtidigt. Som folkkyrka har den evangelisk-lutherska kyrkan alltid satsat på även sådant fostringsarbete, som inte direkt har räknats som kyrkans grundläggande uppgift och omedelbart gett resultat i form av flera medlemmar. Även en stor del av kyrkans diakonala verksamhet utförs på samma grunder. En god dialog om religion och åskådningar, även på ett allmänbildande och obundet plan, är viktig för att bevara religionernas och åskådningarnas roll i samhället. Religioner och åskådningar, och alla de värden och traditioner de representerar, är en del av den verklighet våra barn lever i. Samhället behöver åskådningsfostran, för den kan skapa en förståelse för att olikheter behöver kunna leva sida vid sida.

7.3 Fortsatta samarbetsmöjligheter och förslag till vidare forskning

Johannes församling behöver vara lyhörd för daghemmens behov och önskemål och vid behov stöda det pedagogiska innehållet inom åskådningsfostran. Man behöver föra en öppen dialog och öka insynen gällande församlingens roll som samarbetspartner. Vårdnadshavarna känner sällan till hur samarbetet ser ut, och det kan skapa en rädsla för att man försöker styra barnen till en viss åskådning. Församlingen kan svara på många av de behov och önskemål som framkom. Det mest centrala skulle vara att tillhandahålla information, material och idéer, och sedan skapa nya verksamhetsformer och en beredskapsplan för att möta sorg och krissituationer i daghemmen. Församlingen bör sträva till att upprätthålla de goda kontakter som finns, genom att vara en trygg samarbetspartner som fungerar i enlighet med de nya styrdokumenterna. För att synliggöra det, behöver man utarbeta sin egen plan för småbarnspedagogik, där samarbetet med daghemmen hade sitt eget delområde. Med hjälp av utbildningsstyrelsens korgmodell, där man anger spelreglerna för samarbete mellan församlingen och kommunen, har man möjlighet att få en innehållsmässig mångfald i samarbetet. Man behöver också försäkra sig om att alla parter är medvetna om till vilken korg samarbetet

hänför sig. På detta sätt kan man säkerställa att varje barns och familjs åskådning respekteras.

Man behöver stöda småbarnspedagogiken med att hitta eller skapa material, och informera om samarbetsmöjligheterna. Man kunde utarbeta en årsklocka eller bygga upp ett programpaket, vilket också kunde vara en möjlighet för en studerande att göra som sitt examensarbete. Det skulle vara motiverat att man på nationell nivå uppmärksammade daghemmens behov av material, till exempel som ett samarbete mellan representanter för olika åskådningar och utbildningsstyrelsen. I slutskedet av mitt examensarbete fick jag information om att det finns en ny webbsida, *Framåt med åskådningsfostran*, med tips om hur man kan arbeta med åskådningsfostran inom småbarnspedagogiken (Ev. luth. kyrkan i Finland, i.a. -d). Denna ser jag som en värdefull kanal som stöder småbarnspedagogernas efterfrågan på information och material.

Eftersom materialet i undersökningen var litet kunde man fundera på att genomföra den på nytt senare. Eftersom ämnet är både känsligt och relativt nytt kunde man samla småbarnspedagogerna till en utvecklings-inspirationsdag och samtidigt samla in material via en gruppintervju. Det kunde ge pedagogerna möjlighet att få diskutera tillsammans kring ämnet. Man kunde också bredda undersökningen till alla tre svenskspråkiga församlingar i Helsingfors, eftersom det finns tecken på att de i framtiden kan slås ihop till en församling. Möjligtvis kunde alla församlingar i Borgå stift betjänas av en liknande undersökning. Det kunde också vara intressant att forska vidare med frågeställningen vilka önskemål och behov småbarnsfamiljerna i Johannes församling har. Barnen är fullvärdiga medlemmar av kyrkan, och församlingen är enligt kyrkolagen och kyrkoordningen skyldig att stöda deras kristna fostran.

KÄLLOR

- Aumala, P. (2019). Att leda åskådningsfostran i småbarnspedagogiken. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Rötter ger vingar- åskådningsfostran i småbarnspedagogiken 2019* (s. 23–35). Helsingfors: Kyrkans central för det svenska arbetet/Kyrkostyrelsen för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i samarbete med Fontana Media.
- Ev. luth. kyrkan i Finland. (i.a. -a). *Församlingen som samarbetspartner*. Saatavilla 19.3 2021 https://evl.fi/documents/1327140/43626708/Frsamlingen+som+samarbetspartner_062018_.pdf
- Ev. luth. kyrkan i Finland. (i.a. -b). *Barn i församlingen*. Saatavilla 13.2 2020 <https://evl.fi/documents/1327140/43626708/Barn+i+frsamlingen.pdf>
- Ev. luth. kyrkan i Finland. (i.a. -c). *Kyrkans småbarnspedagogik. Barnsyn*. Saatavilla 1.11 2020 https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/kyrkan_smabarnspedagogik-barnsyn
- Ev. luth. kyrkan i Finland. (i.a. -d). *Framåt med åskådningsfostran*. Saatavilla 22.3 2021 <https://evl.fi/askadningsfostran>
- Ev. luth. kyrkan i Finland. (i.a. -e). *Att avlägsna religiositet ur barns liv är inte religionsfrihet*. Saatavilla 22.3 2021 <https://evl.fi/pressrum/nyheter/-/items/item/5801/Att+avlagsna+religiositet+ur+barns+liv+ar+inte+religionsfrihet>
- Haapsalo, T., Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sanden, M., Pulkkinen, H. & Tahvanainen, I. (toim.). (2019). *Rötter ger vingar-åskådningsfostran i småbarnspedagogiken*. Helsingfors: Kyrkans central för det svenska arbetet/Kyrkostyrelsen för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i samarbete med Fontana Media.
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Helki, E. (2017). *Helsinkiläisten lastentarhanopettajien käsityksiä varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF -dokumentti. <https://helda.helsinki.fi>

- Helsingfors stad. (2016). *Läroplan för förskoleundervisningen i Helsingfors*.
<https://www.hel.fi/static/liitteet/opev/laroplan-forskoleundervisningen-2016.pdf>
- Helsingfors stad. (2019). *Planen för småbarnspedagogik i Helsingfors*.
https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_SE.pdf
- Helsingfors stad. Småbarnspedagogik. Daghem områdesvis.
<https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/sv/daghem-omradesvis/>
- Helsinginseurakunnat. Uutiset. Saatavilla 4.2 2010 <https://www.helsinginseurakunnat.fi/uutiset/kyrkanihelsingforsarmedsina329000medlemmaret-tavdestorstasamfundenistan>
- Kalliala, M. 2001. Sanoista tekoihin ja tekemättömyyteen – uskontokasvatuksen arki päiväkodissa. Teoksessa: Salminen, J. (toim.) *Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus*. (s.163–199). Helsinki: Hakapaino.
- Kallioniemi, A. 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus tiedonalana ja tutkimuskohteena. Teoksessa: Salminen, J. (toim.) *Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus*. (s.31–58). Helsinki: Hakapaino.
- Kallioniemi, A. 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa, Kansanlastentarhasta päiväkotiin. Teoksessa: Kangasmaa, T., Petäjä, H. & Vuorelma, P. (toim.) *Lapsenkaltainen, Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa* (s.9–23) Helsinki: Lasten keskus.
- Kananen, J. (2011). *Kvantti-Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Karvo, E. (2016). *KIRKON JA YHTEISKUNNAN VARHAISKASVATUS RINNAKAIN LAPSEN ELÄMÄSSÄ* *Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen moniammatillinen yhteistyö*. (Opinnäytetyö, Diakoniammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma).
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115551/Eeva-KaisaKarvo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kimanen, A. (2016) *Developing pupils' skills in inter-worldview dialogue*.
https://www.researchgate.net/publication/298437943_Developing_Pupils'_Skills_in_Inter-worldview_Dialogue

- Kivistö, O. & Sotamaa, I. (2019). *Katsomusdialogi vantaan varhaiskasvatuksessa. Ev.lut. seurakunnat kaupungin varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen yhteistyökumppanina*. (Opinnäytetyö, Diakoniammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/168353/Sotamaa_%20Kivistö_2019.pdf
- KL 1054/1993. Kyrkolag 26.11.1993/1054 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931054>
- KO 1055/1991. Kyrkoordning 8.11.1991/1055 v. 1993. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>
- Koivisto, H. (2019). *Katsomuskasvatus Kotkan varhaiskasvatuksessa*. (Opinnäytetyö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262764/koivisto_hanna.pdf
- Kokkonen, J. (2008). Uskonnollisuus ja hengellisyys lapsen maailmassa. Teoksessa Kangasmaa, T (toim) Petäjä, H & Vuorelma, P. (2008). *Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa* (s.74–81). Helsinki. Lasten keskus.
- Kuusisto, A. & Poulter, S. (2017). Moniarvoinen varhaiskasvatusympäristö lapsen katsomuksen peilinä. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, 47 M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 33–43). Helsinki: Lastenkeskus.
- KvantiMOTV. (2013). Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/tutkimus/prosessi.html>
- Kyrkans statistik. Medlemsstatistik 2020. <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=139>
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Laakso, R. 2018. *Yhteiskunta muuttuu, muuttuuko katsomuskasvatus? – Turulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä katsomuskasvatuksesta*. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

- PDF-dokumentti. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145483/Laakso_Reeta_prograd_u.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laakso, S. & Vuorelma-Glad, P. (toim.). (2018). *Gemensam plan för småbarnspedagogiken för församlingarna i Helsingfors*. Helsingfors: Helsingfors kyrkliga samfällighet. https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/hsrky_vasu_2018_sve
- Lamminmäki-Vartia, S. (2017). Katsomuskasvatus osana esiopetuksen kokonaisuutta. Teoksessa Iivonen, P. & Paulanto, V. (toim.) *Uudistuva uskonnon opetus*. Helsinki: Kirjapaja (s. 50–61).
- Lindholm, N., Mäkelä, A. (2011). *YHTEINEN TIE Kasvattajien kokemuksia uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma) https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35752/Lindholm_Nana_Makela_Anitta.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Med barnet. (2008). *Arbetsgruppen för utveckling av kyrkans barn- och familjearbete*. Helsingfors: Kyrkans central för det svenska arbetet. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1271/viewmode=infoview/qsr=Med%20barnet>
- Ojell, R., Petäjä, H. (2019). Samarbetet mellan kommunen och kyrkans småbarnspedagogik. Teoksessa T. Haapsalo, H. Petäjä, P. Vuorelma-Glad, M. Sanden, H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Rötter ger vingar- åskådningsfostran i småbarnspedagogiken* (s. 76–87).
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Porkka, J. & Valtonen, M. (toim.). (2020). *Innostava ja kohtaava kasvatus. Kirkon kasvatuksen barometri 2020*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 65. Tampere. Kirkon tutkimuskeskus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4231/viewmode=previewview/qsr=barometri>

- Poutanen, T. (2019). *KATSEITA KATSOMUSKASVATUKSEEN Näkökulmia seurakuntien ja kuntien varhaiskasvatuksen yhteistyöstä*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/268180/Tytti_Poutanen.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Rantala, T. (2017). Praktiska erfarenheter av mentorskap i åskådningsfostran. Teoksessa Haapsalo, Petäjä, Vuorelma-Glad, Sandén, Pulkkinen, Tahvanainen (toim.), *Rötter ger vingar- åskådningsfostran i småbarnspedagogiken 2019* (s. 89–95). Helsingfors: Kyrkans central för det svenska arbetet/Kyrkostyrelsen för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i samarbete med Fontana Media.
- Salminen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teoksessa: Salminen, J. (toim.) *Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus* (s.1–30). Helsinki: Hakapaino.
- Tarkka, K. (2017). Millainen lapsikäsitely ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita? Teoksessa Haapsalo, Petäjä, Vuorelma-Glad, Sandén, Pulkkinen, Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 22–43). Helsinki: Lasten Keskus.
- Tast, S. (2017). Oikeus omaan katsomukseen ja katsomuskasvatukseen. Teoksessa T. Haapsalo & H.Petäjä & P. Vuorelma-Glad & M. Sanden & H. Pulkkinen & I. Tahvanainen (toim.), *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä* (s. 12–21). Helsinki: Lasten Keskus
- Teologia. (2019a). *Päiväkodissa katsomuskasvatus on kaikille lapsille yhteistä*. <https://teologia.fi/2019/05/paeivaekodissa-katsomuskasvatus-on-kaikille-lapsille-yhteista>
- Teologia. (2019b). *Ikkunoita katsomuskasvatukseen*. <https://teologia.fi/2019/05/paeaeikirjoitus-ikkunoita-katsomuskasvatukseen>
- Utbildningsstyrelsen. (2018a). Anvisning för åskådningsfostran och anordnande av religiösa evenemang inom småbarnspedagogiken. Saatavilla 14.2.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/189097_askadningsfostran_och_anordnande_av_religiosa_evenemang_inom_smabarnspedagog.pdf

- Utbildningsstyrelsen. (2018b). Grunderna för planen för småbarnspedagogik. Saatavilla. 14.2.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 5. uudistettu painos (s. 92–95). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Varantola, K., Launis, V., Helin, M., Spoo, S.K. & Jäppinen, S. (toim.) (2012). Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. www.tenk.fi
- Yli-Koski-Mustonen, S. (2018). *Varhaiskasvattajien näkemyksiä katsomuskasvatuksen toteuttamisesta, yhteistyöstä ja osaamisen kehittämisestä*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDFdokumentti. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236270/SannaYli_KoskiMustonen_2018.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Yli-Koski-Mustonen, S. (2019). *Yhteistyötä koreittain: Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten kanssa*. Helsinki: Lasten Keskus.

BILAGA 1. Frågeformulär

Samarbete inom åskådningsfostran

1. Din arbetserfarenhet inom småbarnspedagogiken?

- 0–2 år
- 2–5 år
- 5–10 år
- 10–20 år
- över 20 år

2. Din ålder?

3. Din arbetsroll?

- daghemsföreståndare
- lärare/socionom inom småbarnspedagogik
- barnskötare inom småbarnspedagogik
- annan roll, vilken?

4. Vilken ålder är barnen i din grupp?

- Under 3 år
- Över 3 år
- 1–5 år
- Förskolebarn
- Annat alternativ, vad?

5. Vilka åskådningar finns representerade i din barngrupp?

- Evangelisk- luthersk
- Ortodox
- Annan kristen inriktning
- Islam
- Judendom
- Irreligiositet
- Vet inte alla åskådningar
- Någon annan åskådning, vilken?

6. Åskådningsfostran ingår i planen för småbarnspedagogik. Hur viktig anser du att åskådningsfostran är?

1= inte alls viktig, 2= en aning viktig, 3= ganska viktig, 4= viktig, 5= mycket viktig

1	2	3	4	5
Inte alls viktig				Mycket viktig

7. Har ni i din barngrupp provat på följande?

- Vi bekantar oss med åskådningar som finns representerade i barngruppen
- Vi firar religiösa fester
- Barnen får vara med i planeringen av fester och högtider
- I festerna beaktas kulturell mångfald
- Det ordnas andakter eller gudstjänster i daghemmet
- Vi deltar i jul- eller påskgudstjänster i kyrkan
- Vi besöker kyrkor eller gravgårdar
- Evangelisk-lutherska församlingen besöker oss
- Besök av representanter för andra åskådningar, vilka?

- Vi läser berättelser om olika religioners myter och heliga berättelser för barnen
- I lek eller pyssel uppmärksammar vi olika åskådningar
- Vi diskuterar med barnen om olika åskådningar och religioner
- Annat, vad?

8. Samarbetar ni med någon i frågor gällande åskådningsfostran?

- Vi samarbetar inte med någon
- Evangelisk- lutherska församlingen
- Någon annan församling eller religiöst samfund, vilken/vilka:
- Vet inte

9. Har ni deltagit, eller samarbetat med Johannes församling gällande

- Påskgudstjänster
- Julgudstjänster
- Vandringen till Betlehem (upplevelsevandring om julens budskap)
- andakter i daghemmen
- Annat samarbete, hurudant?
- Vet inte

10. Hur viktigt är det att församlingar eller samfund finns med som samarbetspartner i daghemmets åskådningsfostran?

1= inte alls viktigt, 2= en aning viktigt, 3= ganska viktigt, 4= viktigt, 5= mycket viktigt

1	2	3	4	5
Inte alls viktigt				Mycket viktigt

11. På vilket sätt kunde Johannes församling stöda åskådningsfostran i er dag-hemsgrupp?

1= intresserar inte, 2= intresserar i någon mån, 3= vet inte, 4= intresserar ganska mycket, 5= intresserar väldigt mycket

1 2 3 4 5

Orgelkonsert eller tex barnens
vackraste julsånger för daghem

Användning av kyrka eller
församlingshem som lärmiljöer

Bekanta sig med kyrkan eller gravgården

Bekanta sig med religiös konst,
kyrkotextilier och andra föremål i kyrkan

Bekanta sig med olika yrken inom kyrkan

Allmänbildande bibelberättelser utan religionsutövning,
tex via dockteater, flanellograf eller drama

Stöd vid sorg eller behov av krishjälp
Utbildning för personalen

Rekreation (tex retreatverksamhet) för personalen

Utlåning av material

Församlingens andakter i daghem

Traditionella jul- och påskgudstjänster för daghem

Äventyr i kyrkan, tex leta reda på försvunna kyrkråttor

Lokalt producerat webmaterial, tex rundvandring i kyrkan,
bibelberättelser, julandakter

12. Har du förslag på andra samarbetsformer?

13. Har du förslag på hurudant webmaterial ni kunde ha användning för?

14. Följande påståenden är tagna från planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. Jag ber dig spontant ta ställning till varje påstående och fylla i det alternativ som bäst stämmer överens med din uppfattning.

1=helt av samma åsikt, 2= delvis av samma åsikt, 3= vet inte, 4= delvis av annan åsikt, 5=helt av annan åsikt

1 2 3 4 5

Barnen bekantar sig med religioner och
övriga åskådningar som finns
representerade i barngruppen

Vi ger färdigheter att förstå och
respektera den allmänna
kulturtraditionen samt vars och ens
språkliga, kulturella, religiösa och
livsåskådningsmässiga bakgrund

Vi ger utrymme för barnen att
förundras, och de vuxna funderar
tillsammans med dem på frågor om livet

Personalens sätt att bemöta olika

människor på ett positivt sätt och deras positiva inställning till en mångfald av språk, kulturer och åskådningar fungerar som modell för barnet.

Attityder i anslutning till likabehandling och jämställdhet diskuteras i arbetsgemenskapen.

Personalen har kunskap om olika kulturer och åskådningar

Personalen samarbetar med vårdnadshavarna samt tar hänsyn till och respekterar varje familjs bakgrund, åskådningar och värderingar

15. Skulle du önska att församlingens medarbetare ibland kunde närvara vid en pedagogisk diskussion kring samarbete inom åskådningsfostran?

- Ja
- nej
- vet ej

16. Hurudant stöd skulle du behöva för att förverkliga åskådningsfostran i barngruppen?

- Material att använda i barngruppen
- Stöd i planeringen av åskådningsfostran
- Utbildning
- Information om olika religioner och kulturer
- Tydligare direktiv gällande vad man kan/får göra

Något annat, vad?

17. Ifall du kan tänka dig att ställa upp på en kort intervju per telefon eller e-post, kan du lämna dina kontaktuppgifter här. Tack för att du svarade på enkäten!

BILAGA 2. Följebrev

Bästa anställda inom småbarnspedagogiken.

Jag heter Helena Hollméus och studerar till socionom (YH) vid Yrkehögskolan Diak (Diakonia-ammattikorkeakoulu) i Helsingfors. I mitt examensarbete gör jag en undersökning gällande åskådningsfostran i de svenskspråkiga daghemmen på Johannes församlings område.

Jag är intresserad av att höra hurudan verksamhet som kunde stöda ert arbete, och vilken syn du har på åskådningsfostran i er barngrupp. Med hjälp av resultaten från undersökningen kan Johannes församling utveckla sin verksamhet, för att bättre kunna betjäna daghemmen i enlighet med grunderna för planen för småbarnspedagogik. Examensarbetet är beställt av Johannes församling, och publiceras i maj 2021.

Alla svar behandlas konfidentiellt som en helhet, utan att lyfta fram något svar som kunde äventyra din integritet, och enkäterna förstörs efter analysen. Det är frivilligt att delta, men ditt svar har stor betydelse för undersökningens och utvecklingsarbetets del. Jag tackar på förhand för din värdefulla tid.

Det tar ca 15 minuter att besvara enkäten, och du har tid fram till den 12.1 2021. Om det finns utmaningar att besvara via Webropol-länken, kan man också skriva ut frågeformulären, lägga dem i ett slutet kuvert och kontakta mig. Jag kan hämta dem från ert daghem vid behov.

Har du frågor eller bara vill diskutera så tag gärna kontakt!

Tack på förhand för ditt deltagande!

Med vänlig hälsning,
Helena Hollméus
helena.hollmerus@student.diak.fi Tel. 044-0109719